

TÜRKTOB
TÜRKİYE TOHUMCULAR BİRLİĞİ

MİLLÎ TOHUMCULUK RAPORU

TÜRKİYE TOHUMCULAR BİRLİĞİ

2026

BİTKİ İSLANÇILARI ALT BİRLİĞİ

FİDAN ÜRETİCİLERİ ALT BİRLİĞİ

FİDE ÜRETİCİLERİ ALT BİRLİĞİ

SUS BİTKİLERİ ÜRETİCİLERİ ALT BİRLİĞİ

TOHUM DAĞITICILARI ALT BİRLİĞİ

TOHUM SANAYİCİLERİ VE ÜRETİCİLERİ ALT BİRLİĞİ

TOHUM YETİSTİRİCİLERİ ALT BİRLİĞİ

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	2
2. TOHUMCULUĞUN TARİHÇESİ VE ÖNEMLİ GELİŞMELER	4
2.1. Dünya	4
2.2. Türkiye	5
3. TOHUMCULUK SEKTÖRÜNDE MEVCUT DURUM	6
3.1. Tohumculuk Sektöründe Üretim Miktarları	6
3.2. Tohumculuk Sektörünün Dış Piyasalardaki Durumu	9
3.3. Çeşit Sayıları	12
3.4. Şirketlerin Sermaye Yapıları ve Pazar Payları.....	13
3.5. AR-GE Durumu	14
3.6. Yapısal ve Kurumsal Organizasyon.....	15
3.6.1. Örgütlenme	15
3.6.2. Alt Birlikler	15
3.6.3. Türkiye Tohumcular Birliği	15
4. POLİTİKA ÖNERİLERİ	16
4.1. Kamudan Beklenenler	16
4.1.1. Mevzuat Konusunda Yapılması Gerekenler.....	16
4.1.2. İhtiyaçlar ve Destekleme Talepleri	19
4.1.3. Problemler ve Çözümler	24
4.1.4. Sertifikalı Tohumluk Üretimi Nasıl Artırılabilir	28
4.1.5. Tohumluk Dış Ticareti Nasıl Artırılabilir	28
4.2. Özel Sektörün Yapması Gerekenler	30
4.2.1. Yönetişim.....	30
4.2.2. AR-GE ve Yenilikçilik	30
4.2.3. Rekabetçilik	30
4.2.4. Kayıt Dışılık ile Mücadele	30
5. HEDEFLER	30
6. YENİ YAKLAŞIMLAR	31

1. GİRİŞ

Hızla artmakta olan dünya nüfusunun gelecekte yaşayacağı en önemli problemlerden biri yeterli ve sağlıklı gıdaya ulaşamamak olacaktır.

Dünya nüfusunun 2050 yılında 9 milyar olacağı ve bu nüfusu besleyebilmek için gıda üretiminin %70-100 arasında artması gerektiği tahmin edilmektedir. Sağlıklı gıda üretiminin de nüfus artışına paralel olarak arttırılması, gıdanın adil paylaşımı ve israfın önlenmesi konusunda gerekli tedbirlerin şimdiden hızla alınması gerekmektedir.

Türkiye petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynaklarına sahip değildir ve yeterli seviyede ileri teknoloji de geliştirememiştir. Bu nedenle kalkınmada sanayi ile birlikte öncelikli seçenek toprak, su, biyolojik çeşitliliği oluşturan ögeler gibi doğal kaynakların ve iklimsel üstünlüklerin en verimli ve sürdürülebilir bir şekilde değerlendirilmesi olmalıdır.

Ancak ne yazık ki; bugüne kadar ülke potansiyeli ve ihtiyaçlarına göre milli tarım politikası oluşturulamamıştır.

Özellikle ekonomik kriz dönemlerinde detaylı incelenmeden, sonuçları doğru tahmin edilemeden ve çoğu zaman aceleyle alınan kararlarla tarıma müdahale edilmiş, ancak alınan önlemlerin sonuçları genellikle olumsuz olmuştur.

Bu nedenle tarımda gelişme olsa bile potansiyel dikkate alındığında bu ilerleme yeterli olmaktan uzaktır. En kısa zamanda bu problemlerin ortadan kaldırılması ve potansiyelin tam olarak değerlendirilebilmesi için politikaların geliştirilmesi ve uygulanmasına ihtiyaç vardır.

2019 yılının son günlerinde başlayan ve ne zaman sona ereceği henüz bilinmeyen Covid-19 küresel salgını sırasında ülkede en çok gündeme gelen konular sırasıyla; insan sağlığı, gıdaya erişim ve ekonomik hayat olmuştur.

Salgın başladığında bazı ülkeler buğday, mısır, pirinç, ayçiçeği gibi stratejik ürünlerin ihracatını durdurmuştur. Salgın uzun sürerse sonraki yıllarda bu uygulamalar devam edebilir ve ülkeler paraları olsa dahi ithalat yapamayabilir.

Bu da göstermektedir ki; tarım her zaman olduğu gibi bundan sonra da ülkeler için stratejik sektör olmaya devam edecek ve önemini daha da arttıracaktır. Tüm dünya şimdiden geleceğe dönük kendi kendine yetebilme planlamalarını tekrar gözden geçirmeye başlamıştır. Sonuç olarak bu salgın birçok alanda olduğu gibi tarımda da yeni yaklaşımların gündeme gelmesine sebep olacaktır.

Umulur ki; bu süreçte tarımın insanların en hayati ihtiyacı olan beslenme gereksinimini karşıladığı, tarımsal nüfusun çok olması nedeniyle siyasi ve sosyal yönlerden önem kazandığı, iktisadi bir sektör olarak değerinin giderek artacağı, stratejik konumunun da buna paralel olarak yükseleceği ve milli güvenlik kapsamında değerlendirilmesi gerektiği artık iyice anlaşılabacaktır.

Ülkeler sadece tarımda değil her alanda ürettiği bilgi, teknoloji ve yenilikler ölçüsünde söz sahibidir. Tarımda da etkin ve yetkin olabilmek için bilgi ve teknoloji üretme ve kullanma mecburiyeti vardır. İstenen düzeyde bilgi ve teknoloji üretebilmek için ise araştırma-geliştirme (AR-GE) çalışmalarına gerekli yatırımlar yapılmalıdır.

Tarımın olmazsa olmaz girdisi tohumluktur. Türk tohumculuk sektörü, üretim kapasitesi, AR-GE çalışmaları, teknik altyapısı, zengin biyoçeşitliliği, ekolojik imkânları ve coğrafi konumundan kaynaklanan avantajları, tarım ve tohumculukla ilgili uluslararası kuruluşlarla iş birliği ve uluslararası tohum kalite standartları ve kurallarına uyumlu yasal altyapısı ile yurt içi ve yurt dışı piyasalarda önemli bir üstünlüğe sahip konumdadır.

Dünyada bitki ıslahı, tohum bilimi ve teknolojilerindeki gelişmeler ve uluslararası kuralların ve standartların yönlendirdiği tohumculuk sektöründeki ilerlemeler ülkemizi de etkilemiştir. Türkiye bugün tüm gelişmiş ülkeler gibi uluslararası normlar, teknik ve ticari kurallara göre hareket etmektedir ve potansiyelini harekete geçirmek, avantajlarını en iyi şekilde değerlendirmek ve küresel tohum endüstrisinde daha çok söz sahibi olmak için bunu sürdürmek durumundadır.

Tohumculukta “gelişmiş” olarak değerlendirilen ülkelerin sektörel tarihi incelendiğinde görülür ki; özellikle üretim ve ticaret konularında oluşturdukları sistem ve kurallar Türkiye’den ortalama yarım asır önce devreye girmiştir.

Yine gelişmiş ülkelerde tohumculukta çok önemli olan bitki ıslahı ve çeşit geliştirme konularını da içine alan AR-GE faaliyetleri, aktarılan kamu kaynaklarının da etkisiyle ülkemizden çok önce başlamıştır.

Ülkemizde ise gayrisafi millî hasıladan AR-GE’ye aktarılan pay %1’e yeni ulaşmıştır. Bu oran G. Kore’de %4.36, Japonya’da %3.35, ABD’de %2,79, OECD ülkelerinde ortalama %2,4 ve AB ülkelerinde ortalama %1,98 dir. Görüleceği gibi ülkemiz bu alana gerekli yatırımı henüz yapabilmiş değildir.

Rakip ülkelere göre genç sayılabilecek Türk tohumculuk sektörü 35-40 yıllık kısa geçmişinde biriktirebildiği bilgi ve sermayesiyle hem ülke hem de firma bazında uluslararası şirketlerle rekabet etmek için elinden geleni yapmaktadır.

Yerli tohum şirketlerimiz de yeterli sayı ve performansta çeşide sahip olmadığımız hibrit sebze, pamuk, ayçiçeği, mısır gibi ürün gruplarında kendi ıslah ettikleri çeşitlerle hem ulusal hem de uluslararası pazarlarda rekabet eder düzeye gelmeye çalışmaktadır.

Ülkemiz tohumculuk sektörü bir bütün olarak yerli ve yabancı firmaların iş birlikleri neticesinde teknoloji transferi, sermaye birikimi, insan kaynaklarının oluşumu açısından son derece önemli bir yol kat etmiştir. Ancak ülkemiz başta AR-GE olmak üzere çeşit transferi, yerli çeşitlerin geliştirilmesi, teknoloji üretimi ve kullanımı ile üretim ve ihracat bakımından kendisini daha da geliştirmek mecburiyetindedir.

Türkiye; pek çok türün gen merkezi olması nedeniyle oldukça zengin bir biyoçeşitlilik ve genetik altyapıya sahiptir. Doğal ve kültürel varlıklar açısından eşsiz bir coğrafya ve zenginliğe sahip olan Türkiye’de 12.000 civarında bitki türü bulunmakta olup bunun yaklaşık %32’si endemiktir. Ülkemizin sahip olduğu bu genetik materyaller T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı’na bağlı gen bankalarının korunmaktadır. Ancak bunların özel sektör tarafından ıslah çalışmalarında kullanımı sınırlıdır.

Tohumculuk sektörünün en önemli ihtiyacı, yeterli araştırma-geliştirme çalışmalarının yapılabilmesi ve üretilen bilgi ve teknolojinin üretici tarafından kullanılabilmesidir.

Özellikle Covid-19 salgını sürecinde dünyada gelişen bir kavram olan **"gıda milliyetçiliği"** gibi ülkemizin de **"tohum milliyetçiliği ya-da milli tohumculuk"** kavramı geliştirmesi ve buna uygun politikaların uygulanması kaçınılmazdır.

Kullanılan "milli tohumculuk" tabiri asla bir ayrımcılık olmayıp bu alandaki ulusal bir amacın ve vizyonun ifadesi olarak algılanmalıdır. Ancak bu vizyonun içinde yerli çeşitlerimiz ve bunların ıslahçılarıyla yerli tohumluk teknolojilerini üreten ve kullanan yerli sermayeli firmalarımızın pozitif bir ayrımcılığa tabi tutulması gerekliliği de gözden uzak tutulmamalıdır.

Yani yerli sermayeli firmaların geliştireceği dünya pazarında rekabet gücüne sahip çeşitler ve teknolojilerin desteklenmesi yönünde bir iradeye ihtiyaç vardır.

Bu irade Türkiye Tohumcular Birliğinin de vizyonu olan "Gıda Güvenilirliğini Ön Planda Tutan, Sürdürülebilir ve Uluslararası Düzeyde Rekabetçi Bir Tohumculuk Sektörüne ulaşabilmek açısından önemli görülmektedir.

Bu çalışmada Türk tohumculuğunun mevcut durumu ortaya konmuş ve özellikle dünyada yeniden daha güçlü bir şekilde ortaya çıkan kendine yetebilme olgusu çerçevesinde istenen seviyeye getirilebilmesi için yapılması gerekenler ana hatları ile özetlenmeye çalışılmıştır.

2. TOHUMCULUĞUN TARİHÇESİ VE ÖNEMLİ GELİŞMELER

2.1. Dünya

Yüz yıllardır mahsulden ayrılan ürün tohum olarak kullanılmaktayken, XIX. yüzyıldan itibaren ABD ve bazı AB ülkelerinde tohum bilimi ve tohumda kalite standartlarına yönelik çalışmalar sonucunda nitelikli tohum üretimine ve kullanımına başlanılmış ve tohum ticari bir değer kazanmıştır.

Tohumluk ticaretinin yaygınlaşması ile birlikte verimlilik ve kalite arayışları önem kazanmaya başlamıştır. Buna paralel olarak tohumculuk sektörünün ve tohumluk ticaretinin denetim altında tutulmasına olan ihtiyaç en başında itibaren kendisini hissettirmiş ve XIX. yüzyılın sonuna doğru ilk ulusal tohum kalite laboratuvarları kurulmuş ve beraberinde tohumluk standartları belirlenmiştir.

XX. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra gelişmiş ülkelerde özel tohumculuk kuruluşları yaygınlaşmış ve kamu tohumluk üretim ve dağıtım sistemlerinden zaman içerisinde çekilerek yerini özel sektöre bırakmıştır. 1970'lerden sonra özel tohumculuk kuruluşları gelişmelerine paralel olarak AR-GE konusuna da önemli kaynaklar ayırarak yatırımlar yapmaya başlamıştır.

1970'li yıllara kadar dünya ticaretinde tarımsal üretimin bir girdisi olarak tohumluk ticaretinin payı oldukça düşük seviyede seyretmiştir. 1970'lerden sonra dünya tohumculuğu pek çok bakımdan değişim göstermiştir. Gelişmiş batı ülkelerindeki tohumculuk firmaları; araştırma, üretim ve pazarlama faaliyetlerini diğer ülkelere doğru genişletmişler ve özellikle 1980'lerden sonra başlayan küreselleşme sonucu birçok ülke tohumculuk sektörünü geliştirme ve güçlendirme yönünde politikalar üreterek uygulamaya başlamıştır. Sonuç olarak XXI. yüzyılın ilk yıllarında tüm dünyada kaliteli tohumluk üretimi, kullanımı, pazarlaması ve ticaretinde önemli gelişmeler olmuştur. Zaman içinde ülkelerin çoğu tohumculuk sektörünü stratejik ve milli bir konu olarak değerlendirmiş ve planlamalarını buna dönük olarak yapmaya başlamıştır.

Zamanla başta fikri ve sınai mülkiyet hakları kapsamında bitki ıslahçı hakları ve uluslararası tohumluk üretim ve sertifikasyon sistemlerini düzenleyen/uygulayan bir dizi yeni kurum ve organizasyon ortaya çıkarak uluslararası tohumluk ticaretini hızlandırmıştır.

Günümüzde tohumculuk sektörü günden güne artan dünya nüfusunun gıda güvenliğinin ve güvencesinin sağlanması açısından tartışılmaz ve vazgeçilmez bir konu haline gelmiştir.

1970'li yılların sonunda yaklaşık 1 milyar ABD doları civarında olan uluslararası tohumluk ticareti, 1980'li yılların ortasından itibaren hızla artmaya başlamıştır. 2012 yılı itibarıyla uluslararası toplam tohumluk ticareti yaklaşık 10,5 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Bu artış trendi günümüzde halen aynı hızda devam etmekte olup, uluslararası tohumluk ticaretinin en önemli iki ayağı AB ülkeleri ve ABD'dir.

Bugün itibarıyla dünya toplam tohumluk üretim değeri yaklaşık 70 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir. Bu değerlendirmede ilk sıralarda ABD (12 milyar \$), Çin (10 milyar \$), Fransa (2,8 milyar \$), Brezilya (2,1 milyar \$) ve Kanada (2 milyar \$) yer almaktadır. Ülkemiz ise 0,75 milyar \$ ile bu sıralamada 10. sırada yer almaktadır.

2.2. Türkiye

Türkiye coğrafi konumu ve iklim çeşitliliği açısından tarıma ve özellikle tohumluk üretimine çok uygun alanlara sahiptir. Yıllar içerisinde bu avantajını kullanarak hem tarımsal üretimin hem de tohumculuğun geliştirilmesi için gayret gösterilmiştir.

Cumhuriyetimizin kuruluşundan itibaren 1960'lı yıllara kadar daha ziyade geleneksel tedarik dediğimiz sistem ağırlıklı olmuştur. Bu dönemde devlet, tohumculuğun geliştirilebilmesi için birtakım adımlar atmaya başlamıştır.

1925 yılında farklı ekolojik bölgelerde, çeşit geliştirmek amacıyla, tohum ıslah istasyonları kurulmuştur. 1926 yılında ilk defa anaçlık pancar tohumluğu ithal edilmiştir. 1950 yılında Devlet Üretim Çiftlikleri tohumluk üretimi ile görevlendirilmiştir. 1961 yılında ise ilk özel tohumculuk şirketi kurulmuştur.

1963 yılında 308 Sayılı Tohumlukların Tescil, Kontrol ve Sertifikasyonu Hakkında Kanun'un çıkmasıyla üretim ve tedarik sisteminde kamu ağırlıklı bir sisteme geçilmiş ve 1980 yılına kadar devam etmiştir.

1980'li yıllardan itibaren Devlet tohumculuk politikalarında köklü değişikliklere yönelmiştir. Özel şirketlerin kendi tohumluklarının fiyatlarını belirlemesine izin verilmiştir. 1984'te özel şirketlerin tohumluk ithalatını ve ihracatını kolaylaştırıcı düzenlemeler yapılmıştır.

Bu yıllardan itibaren tohumluk üretim ve tedarik sisteminde özel sektörün ağırlığı artmaya başlamıştır. 1998 yılında Dünya Tohumculuk Federasyonu (ISF) üyeliği gerçekleşmiştir. 2004 yılında 5042 Sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun'un, 2006 yılında ise 5553 Sayılı Tohumculuk Kanunu'nun çıkarılması ile birlikte sektörün önü açılmış ve tohumluk üretimi ve ticaretinde çok önemli gelişmeler sağlanmıştır. 2007 yılında da fikri ve sınai mülkiyet hakları kapsamında yeni bitki çeşitlerinin korunması ve bitki ıslahçı hakları ile ilgili olarak Uluslararası Yeni Bitki Çeşitlerini Koruma Birliği (UPOV) Sözleşmesi onaylanmıştır.

Tohumculuk Kanunu ile birlikte 7 alt birlik ve bunların oluşturduğu bir üst birlik olarak “Türkiye Tohumcular Birliği” kurulmuştur. 2026 yılı ocak ayı itibarıyla alt birliklerin üye sayısı 87.834’e ulaşmıştır. Bu kanunla birlikte tohum, fide, fidan ve süs bitkileri sektörleri "tohumculuk sektörü" olarak tanımlanmıştır.

Bu gelişmelere paralel olarak tescil ettirilen ve üretim izni alınan çeşit sayısı artmış ve Şubat 2026 itibarıyla tarla bitkilerinde 3.805, sebzelerde 3.482, meyve ve asmada 1.727 çeşit olmak üzere toplam 9.014 tescilli çeşit sayısına ulaşılmıştır. Yine Ocak 2026 tarihi itibarıyla tarla bitkilerinde 809, sebzelerde 803, meyve ve asmada 11 olmak üzere toplam 1.623 üretim izinli çeşit vardır.

Çeşit sayısındaki artışa paralel olarak tohumluk üretim miktarları da artmıştır. 2025 yılı itibarıyla 1.350.627 ton sertifikalı tohumluk, 97.493 bin adet meyve fidanı, 3.493 bin adet asma fidanı, 102.387 bin adet çilek fidesi, 7 milyar adet sebze fidesi ve 2.005 milyon adet süs bitkisi üretilmiştir.

Üretim miktarlarındaki bu olumlu gelişmeler ticarete de yansımış ve 2025 yılında 654 milyon dolarlık bir dış ticaret hacmi oluşmuştur. İthalat ile ihracat arasındaki denge hızla ihracat lehine gelişmeye başlamış ve 2018 yılında sektör ilk defa ithalattan daha fazla ihracat yapmış ve bu oran %108 olmuştur. 2025 yılında ise ihracatın ithalatı karşılama oranı %129 olmuştur.

Bütün bu gelişmeler neticesinde tohumculuk sektöründe uluslararası pazarda rekabet gücü her geçen gün artarak ihracatın ithalatı karşılama oranı giderek artmış ve fidan ve süs bitkileri dahil edildiğinde 2025 yılında %141 olmuştur.

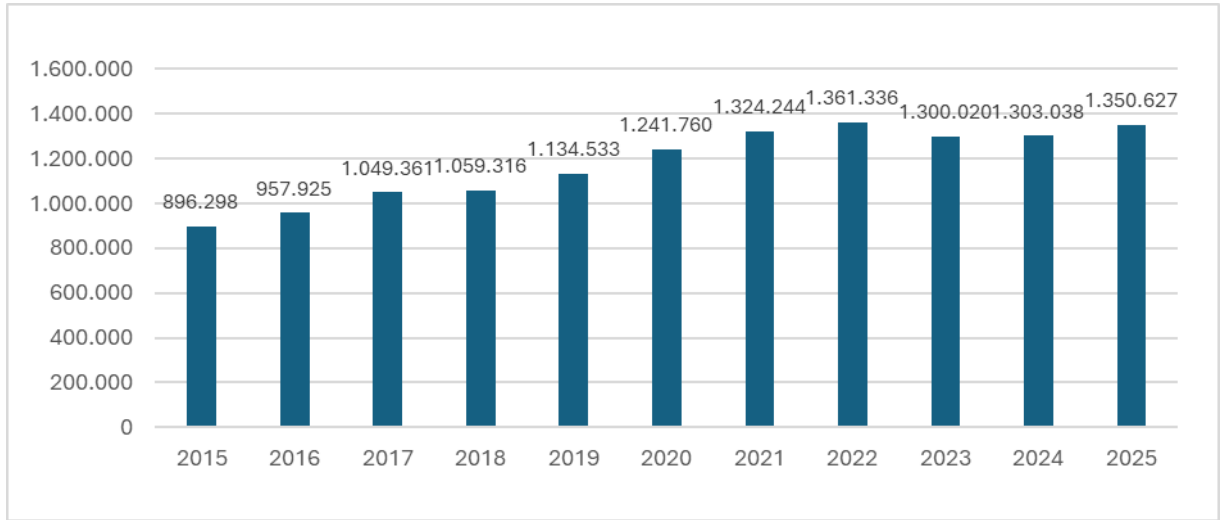
3. TOHUMCULUK SEKTÖRÜNDE MEVCUT DURUM

3.1. Tohumculuk Sektöründe Üretim Miktarları

Grafik 1 de görüleceği üzere 2015 yılında sertifikalı tohum üretimi 896.298 ton iken düzenli bir artışla 2025 yılında 1.350.627 ton olmuştur.

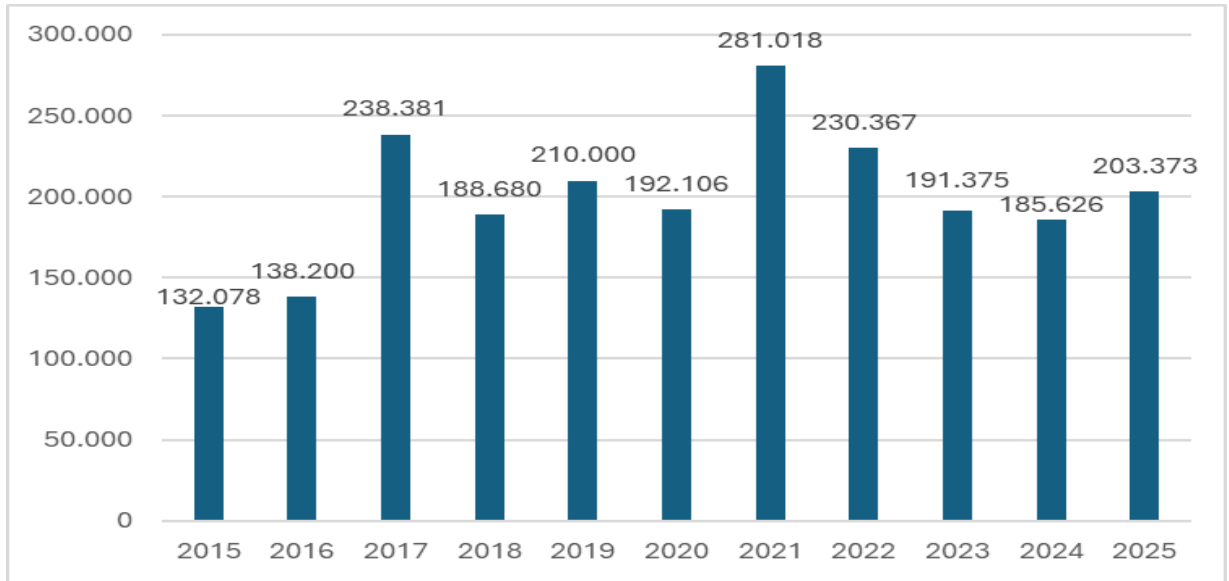
Fidan üretiminde de 2021 yılına kadar yıllar içerisinde sürekli ve önemli bir artış söz konusudur. Ancak Fidan üretiminde 2021 yılı sonrası düşüş başlamış ve 2025 yılı itibarıyla meyve, asma fidanı ve çilek fidesi üretimi 203.373 bin adet olmuştur. (Grafik 2).

Grafik 1. Yıllar İtibarıyla Tohumluk Üretim Miktarları (ton)

Kaynak: BÜGEM

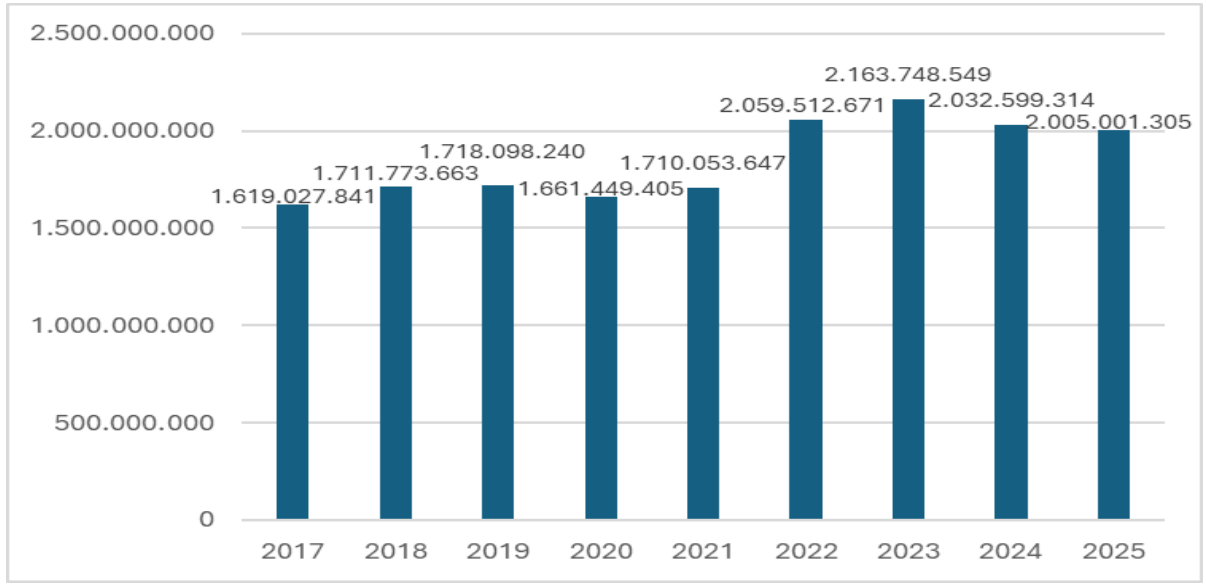
Grafik 2. Yıllar İtibarıyla Meyve ve Asma Fidan ve Çilek Fidesi Üretim Miktarları (bin adet)

Kaynak: BÜGEM

Süs bitkileri üretimi de yıllar içerisinde önemli artış göstermiş ve 2025 yılında 2 milyar 5 milyon adet üretim gerçekleşmiştir (Grafik 3).

Grafik 3. Yıllar İtibarıyla Süs Bitkisi Üretim Miktarları (adet)

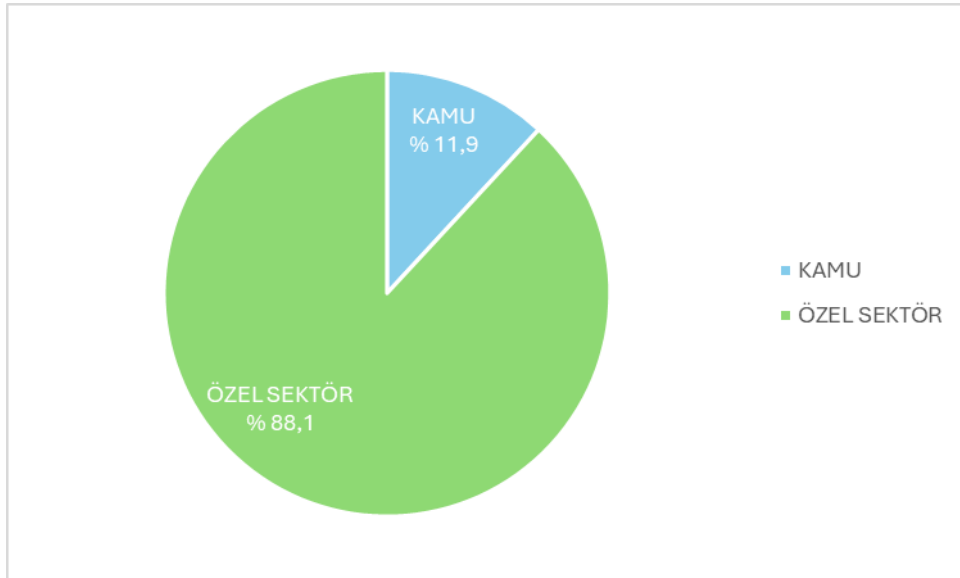

Kaynak: BÜGEM

2025 yılında sektör tahminine göre 7 milyar adet de fide üretimi gerçekleştirilmiştir.

Sertifikalı tohum üretiminde kamu ve özel sektörün payları incelendiğinde yıllar içinde özel sektörün payının giderek arttığı ve 2025 yılı itibarıyla %88,1' a ulaştığı görülmektedir (Grafik 4).

Grafik 4. 2025 Yılı Kamu ve Özel Sektör Tohum Üretim Miktarları (%)

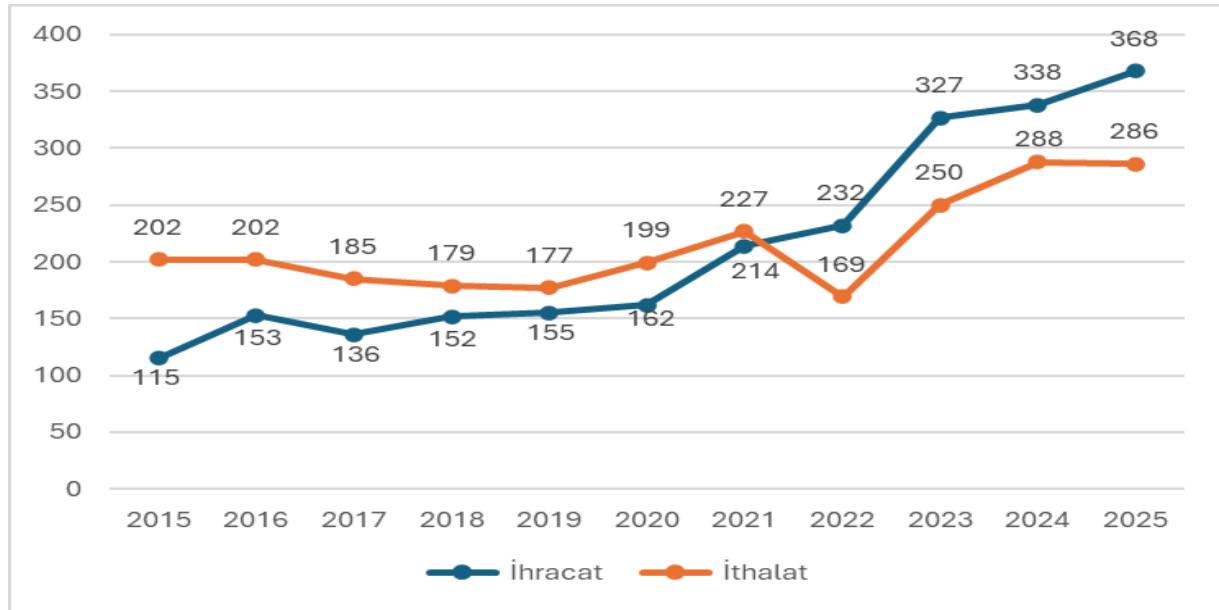

Kaynak: BÜGEM

3.2. Tohumculuk Sektörünün Dış Piyasalardaki Durumu

Grafik 5'te görüleceği gibi tohum dış ticaretinde ithalatla ihracat arasındaki fark ihracat lehine sürekli bir gelişme göstermektedir. 2025 yılı itibarıyla toplam 654 milyon dolarlık dış ticaret hacmi oluşmuş ve ihracatın ithalatı karşılama oranı %129 olmuştur.

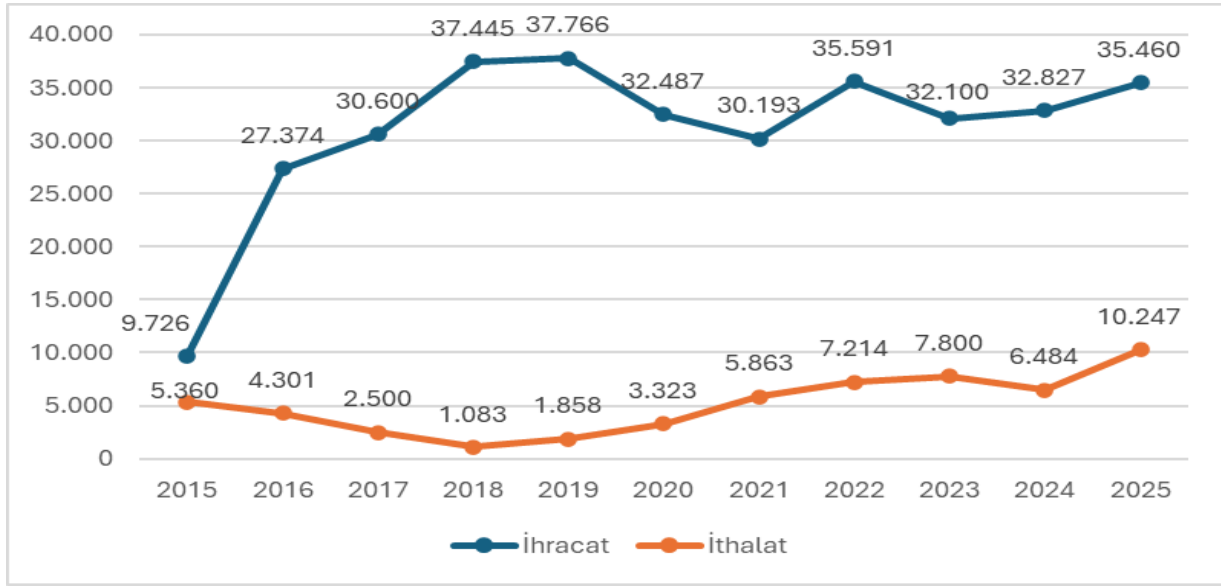
Grafik 5. Yıllar İtibarıyla Tohum İthalat ve İhracat Değerleri (milyon dolar)

Kaynak: BÜGEM

Fidancılık sektörünün dış ticaret durumuna bakıldığında 2015 yılından itibaren ihracatta ciddi bir artış görülmüştür. 2025 yılında ihracat yaklaşık olarak 35 milyon dolara ulaşmış ihracatın ithalatı karşılama oranı %350 olmuştur (Grafik 6).

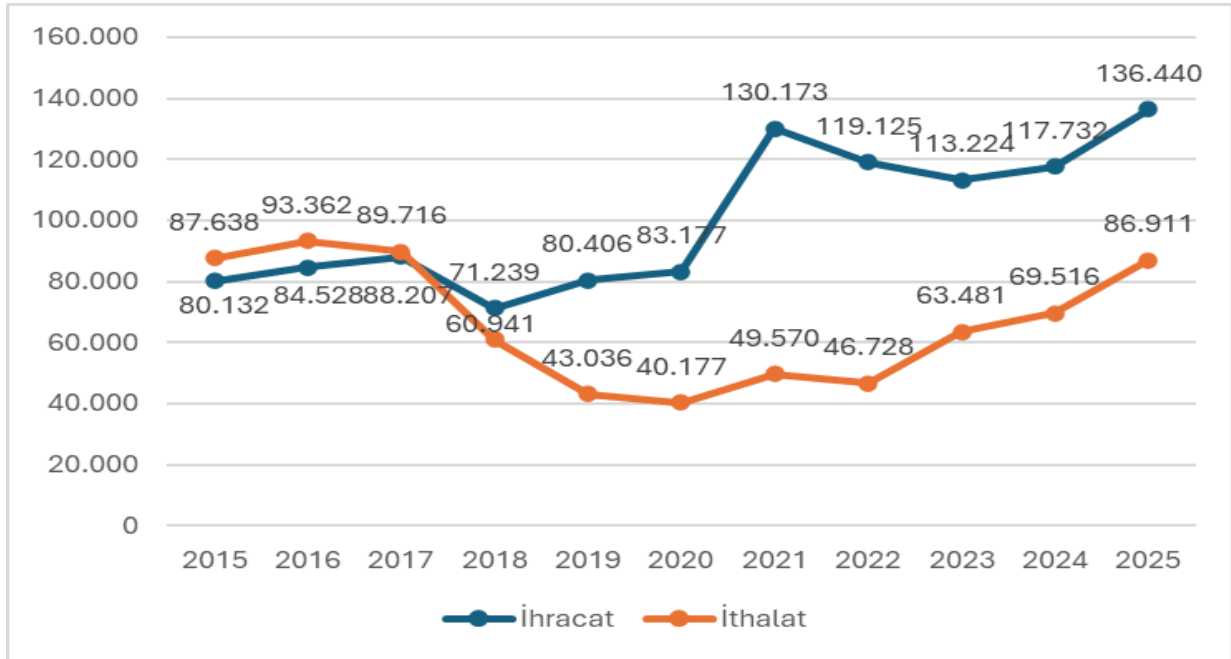
Grafik 6. Yıllar İtibarıyla Fidan İthalat ve İhracat Değerleri (bin dolar)

Kaynak: BÜGEM

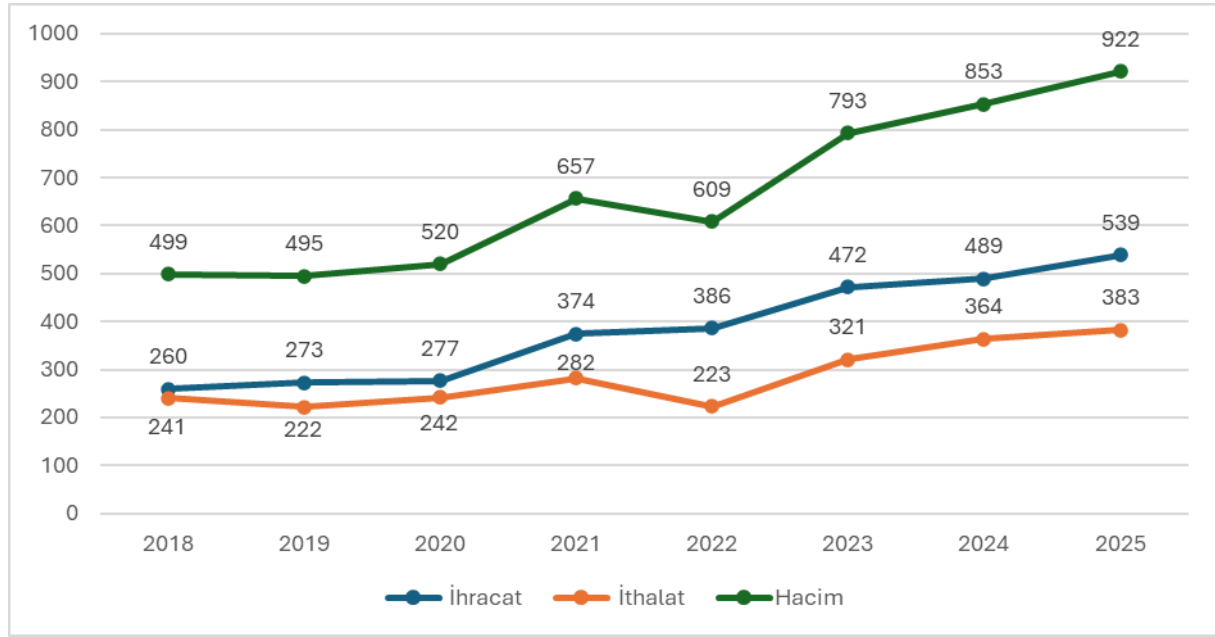
Grafik 7 de görüldüğü gibi süs bitkileri sektöründe de yıllar içinde ihracat gelişmiş ve 2018 yılında ithalattan fazla bir değere ulaşmıştır. Bu gelişme aynı şekilde sürmektedir ve 2025 yılında ihracat artmaya devam etmiş ve ihracatın ithalatı karşılama oranı %156 olmuştur.

Grafik 7. Yıllar İtibarıyla Süs Bitkileri Sektöründe Toplam İthalat ve İhracat Değerleri (bin dolar)

Kaynak: TÜİK

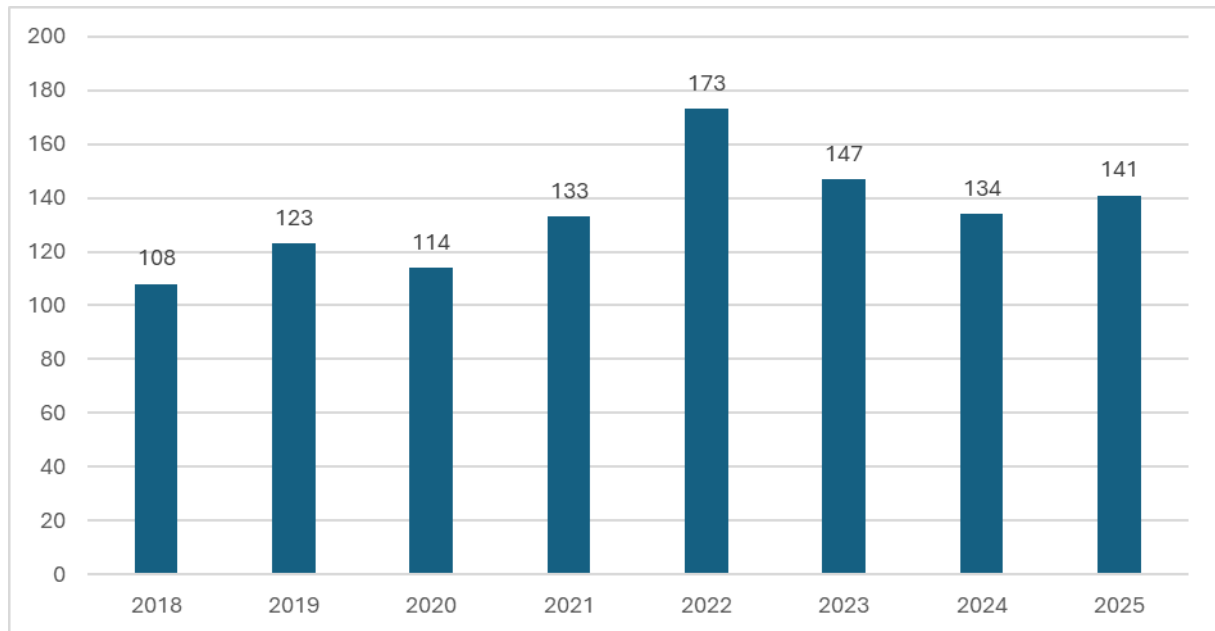
Grafik 8. Yıllar İtibarıyla Tohumculuk Sektörü Dış Ticaret Değerleri (milyon dolar)

Kaynak: BÜGEM

2021-2025 yılları arasında sektörün tümünün dış ticaret hacmi Grafik 8 de görülmektedir. 2025 yılında 539 milyon dolar ihracat, 383 milyon dolar ithalat gerçekleşmiş ve dış ticaret hacmi 922 milyon dolar olmuştur (Grafik 8).

Grafik 9. Yıllar İtibarıyla Tohumculuk Sektörü İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)

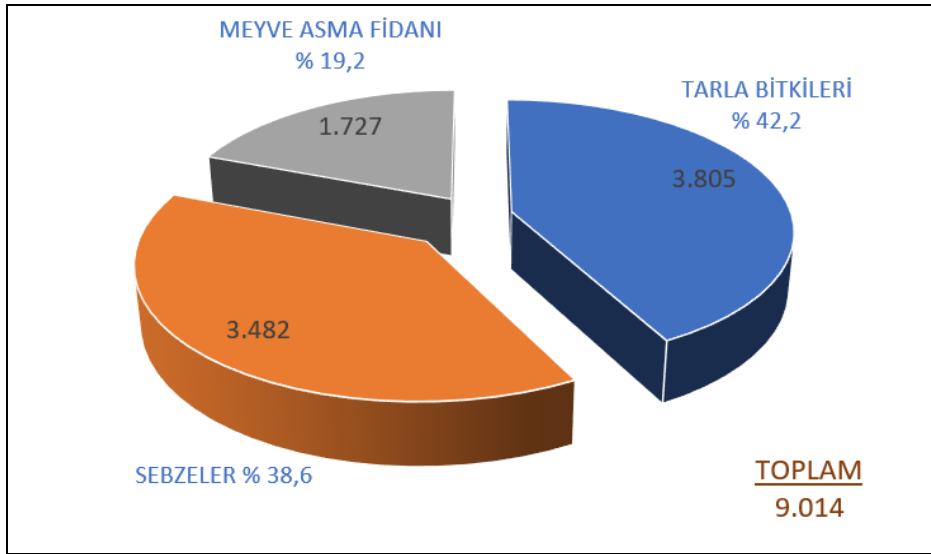
Kaynak: BÜGEM

Grafik 9 da görüleceği gibi tohum, fidan ve süs bitkileri sektörü birlikte değerlendirildiğinde ihracatın ithalatı karşılama oranı ihracat lehine gelişmiş ve ilk defa 2018 yılında ihracat lehine %108 olmuş, 2025 yılında ise %141 olarak gerçekleşmiştir.

3.3. Çeşit Sayıları

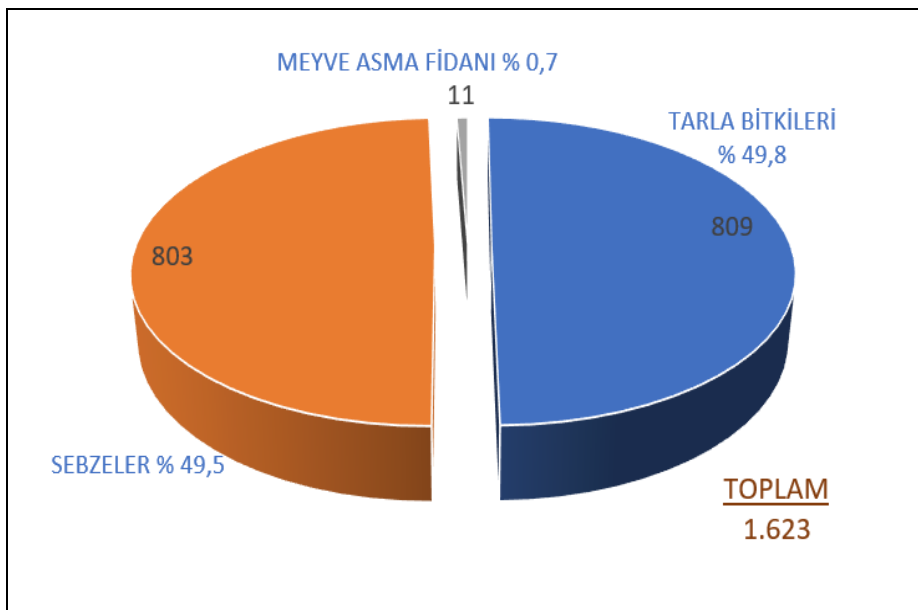
Şubat 2026 itibarıyla tarla bitkilerinde 3.805, sebzelerde 3.482, meyve ve asmada 1.727 çeşit olmak üzere toplam 9.014 tescilli çeşit sayısına ulaşılmıştır. Yine Ocak 2026 tarihi itibarıyla tarla bitkilerinde 809, sebzelerde 803, meyve ve asmada 11 olmak üzere toplam 1.623 üretim izinli çeşit vardır. Tescil ettirilen çeşit sayısı bakımından özel sektörün önemli bir ağırlığı vardır (Grafik 10).

Grafik 10. 2026 Şubat Ayı İtibarıyla Ürün Gruplarında Tescilli Çeşit Sayısı

Kaynak: TTSM

Grafik 11. 2026 Ocak Ayı İtibarıyla Üretim İzni Alan Çeşit Sayısı

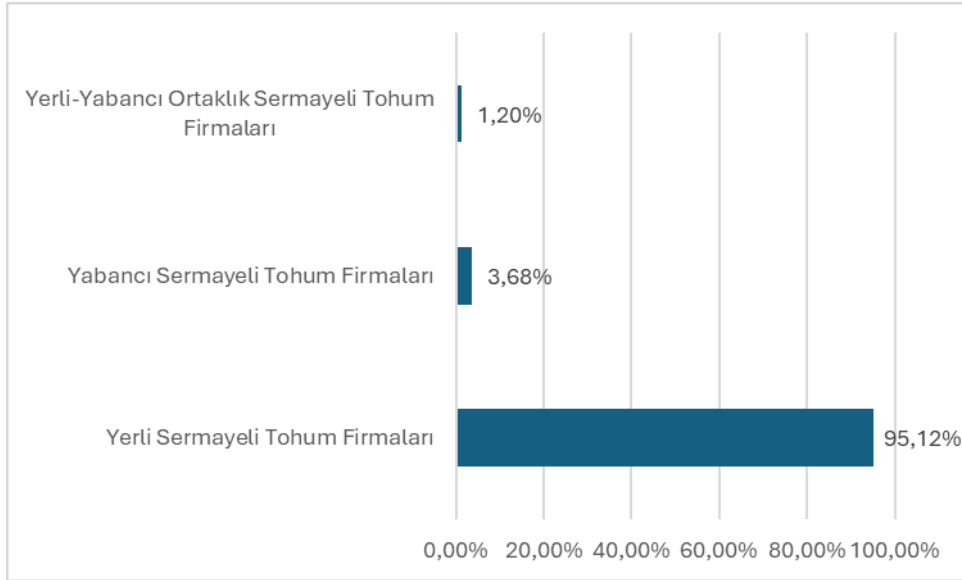

Kaynak: TTSM

3.4. Şirketlerin Sermaye Yapıları Ve Pazar Payları

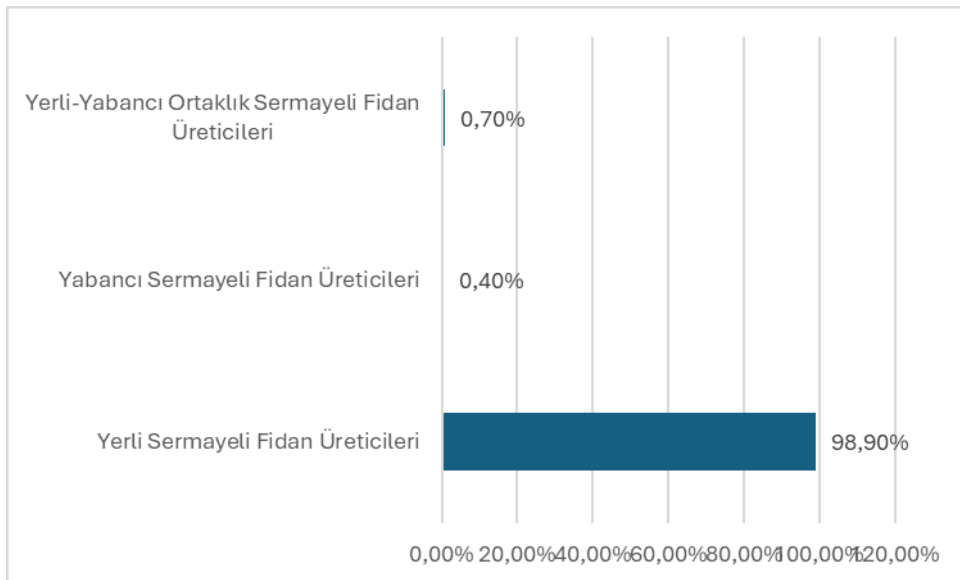
Sektörde faaliyet gösteren firmaların sermaye yapılarına göz atılacak olursa fide, fidan ve süs bitkilerinde faaliyet gösteren firmaların hemen hemen tamamı yerli sermaye veya çok az bir kısmı yerli-yabancı ortaklığı şeklindedir.

Grafik 12. 2026 Yılı İtibarıyla Tohum Firmalarının Sermaye Yapılarına Göre Dağılımı (%)

Kaynak: TSÜAB

Şekil 13. 2026 Yılı İtibarıyla Fidan Üreticilerinin Sermaye Yapılarına Göre Dağılımı (%)

Kaynak: FÜAB

3.5. AR- GE Durumu

Türkiye’de tarımsal AR-GE çalışmaları 1926 yılında “Buğday Araştırma İstasyonlarının” kuruluşu ile başlamıştır. 1926-1960 yılları arasında ağırlıklı olarak bitki yetiştirme teknikleri çalışılmış, 1963 yılında Çeşitlerin Tescil ve Sertifikasyonu Hakkında Kanun’un çıkması ile çeşit kavramı önem kazanmaya başlamıştır. 1990 yılından sonra ise çeşit geliştirme çalışmaları hız kazanmış ve birçok türde yaygın olarak yetiştirilmekte olan çok sayıda çeşit geliştirilmiştir.

Türkiye’de kamu araştırmalarının büyük bölümü T.C. Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (TAGEM) bünyesindeki araştırma enstitüleri tarafından yürütülmektedir. Ayrıca üniversitelerin araştırma birimlerinde, çeşitli bitkisel araştırma konularında çalışmalar yürütülmektedir.

Özel sektör başlangıçta genellikle tohumluk ithal ederken veya kısmen kamu çeşitlerinin üretimini yaparken, sonraki yıllarda özel sektör tarımsal araştırma kuruluş yetkisine sahip bazı şirketler kendi ıslah programlarını oluşturup kendi çeşitlerini geliştirmiş, aynı zamanda Bakanlığın uyguladığı politikalarla kendi geliştirdikleri veya enstitülerde geliştirilen hibrit ve hibrit olmayan çeşitlerin üretimine yönelmiştir.

Bugün Türkiye’de kullanılan hububat ve baklagil tohumlukları ile yağlı tohumlardan; aspir, susam, yer fıstığı ve haşhaş çeşitlerinin büyük kısmı yerli ıslah çalışmalarından gelen çeşitlerdir.

Sebzecilikte ise domates, biber, patlıcan, kabak ve hıyar tohumlarının yarısından fazlası yerli bitki ıslahı çalışmalarından sağlanan çeşitler ve üretimlerdir.

Türkiye; pek çok türün gen merkezi olması hasebiyle oldukça zengin bir biyoçeşitliliğe ve genetik altyapıya sahiptir. Doğal ve kültürel varlıklar açısından eşsiz bir coğrafya ve zenginliğe sahip olan Türkiye’de, 12.000 civarında bitki türü bulunmakta olup bunun yaklaşık %32’si endemiktir.

Tohumculuk sektörünün en önemli ihtiyacı, yeterli AR-GE çalışmalarının yapılabilmesi ve üretilen bilgi ve teknolojinin sektör tarafından kullanılabilmesidir.

Sektörde AR-GE’nin mevcut durumu ve darboğazlar aşağıda özetlenmiştir:

Özel sektörde AR-GE çalışmalarını yürütecek personel nitelik ve nicelik bakımından yetersizdir. Ziraat fakültelerinde lisans düzeyindeki eğitimler bu amaca yönelik değildir. Tohumculuk alanında AR-GE’de uzmanlaşmış organizasyonlar oluşturulamamıştır. Özel sektörün AR-GE çalışmalarında yer alan elemanların bilgi birikiminin geliştirilmesinde kamudan faydalanma oranı düşük seviyededir. Özel sektör kendi bünyesindeki AR-GE elemanlarının yetişmesi için gerekli zaman ve maddi kaynakları yeterince sağlamamaktadır.

Firmalarda AR-GE yatırımı riskini göze alabilecek vizyoner yönetici hususunda sıkıntılar yaşanmakta ve AR-GE yapacak birimler oluşturulamamaktadır.

AR-GE çalışmaları; yüksek teknik bilgi, personel, ekipman, finans, sabır isteyen, uzun süreli ve riskli bir iştir. Çalışmalarda geri dönüşümün de uzun zaman alması, özel sektörün bu konuya yeteri kadar ilgi göstermemesine neden olmaktadır.

Özel sektör firmaları AR-GE için yeterli maddi kaynağa ve sermaye birikimine sahip olmayıp AR-GE yapan kamu kurumlarının da kaynakları sınırlıdır. Özel sektöre verilen AR-GE kredi ve finans desteği yetersizdir ve kullandırma süreleri de AR-GE'nin tabiatına uygun olacak şekilde uzun süreli değildir.

Hibe desteklerinde prosedürlerin ve bürokrasinin fazlalığı firmaların talebini azaltmaktadır.

Resmî Gazete' de yayımlanan T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretime Dair Hazine Faiz Destekli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullandırılmasına İlişkin 8039 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile AR-GE için 10.000.000 TL kredi imkânı sağlanmıştır.

AR-GE yapan Bakanlık- üniversite- araştırma kuruluşları- özel sektör- sanayiciler ve kullanıcılar arasında iletişim de yetersizdir.

Ortak proje üretmede, bilgi paylaşımında ve kaynakların birlikte kullanımında eksiklik vardır.

TÜBİTAK projelerinde tohumculukla ilgili projelere yeteri kadar yer verilmemektedir.

Ülkemizde AR-GE çalışmaları çok disiplinli yaklaşımdan uzaktır. İhtiyaca dönük yeni ve kaliteli proje üretilmemektedir. Çoğunlukla konular, piyasadan ve özel sektörden gelen talepleri kapsamamakta, bu da sonuçların uygulamaya aktarımında probleme yol açmaktadır.

AR-GE kavramı sadece çeşit geliştirme olarak algılanmakta ve tohumculukla ilgili diğer konularda yeterli AR-GE yapılmamaktadır.

3.6. Yapısal ve Kurumsal Organizasyon

3.6.1. Örgütlenme

2006 yılında 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu ile; bitkisel üretimde verimi ve kaliteyi yükseltmek, tohumluklara kalite güvencesi sağlamak, tohumluk üretimi ve ticareti ile ilgili düzenlemeleri yapmak ve tohumculuk sektörünün yeniden yapılandırılması ve geliştirilmesi için gerekli olan düzenlemeleri gerçekleştirmek amacıyla birlikler oluşturulmuştur.

3.6.2. Alt Birlikler

Alt birlikler; tohumculuk sektörünün geliştirilmesi ile sektörde faaliyet gösteren gerçek veya tüzel kişiler arasında mesleki dayanışma sağlayarak mesleki faaliyetleri kolaylaştırmak, tohumculuk faaliyetinde bulunanların ekonomik ve sosyal haklarının korunmasını sağlamak ve mevzuatla verilen görevleri yerine getirmek amacıyla; bitki ıslahçıları, fidan üreticileri, fide üreticileri, süs bitkileri üreticileri, tohum dağıtıcıları, tohum sanayicileri ve üreticileri ile tohum yetiştiricileri tarafından kurulan, tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır.

3.6.3. Türkiye Tohumcular Birliği (TÜRKTOB)

2006 yılında 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu ile gerekli olan düzenlemeleri gerçekleştirmek amacıyla birlikler oluşturulmuştur.

Türkiye Tohumcular Birliği; alt birlikler arasındaki iş birliğini ve dayanışmayı temin etmek, tohumculuk sektörünün geliştirilmesi ile sektörde faaliyet gösterenler arasında mesleki dayanışma sağlamak ve mevzuatla verilen görevleri yerine getirmek amacıyla alt birliklerce kurulan, tüzel

kişiliğe sahip, kamu kurumu niteliğinde meslek üst kuruluşudur. Birliğin kuruluşundan sonra alt birlikler, Birliğe üye olmak zorundadır.

Alt birlikler; üyelerinden gelen sorunları değerlendirip, analiz edip çözüm önerileri geliştirerek bunları Bakanlığa ve ilgili mercilere sunarlar ve bu surette düzeltici ve önleyici faaliyetlerin başlamasını sağlayıp sorunun büyümeden çözümüne büyük katkı sağlarlar.

4. POLİTİKA ÖNERİLERİ

4.1. Kamudan Beklenenler

4.1.1. Mevzuat Konusunda Yapılması Gerekenler

➤ 5553 Sayılı Tohumculuk Kanunu'nda Bazı Değişiklik Önerileri

5553 sayılı Tohumculuk Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 2006 yılından bu yana geçen süre içinde, Kanun'da değişmesi gereken hususlarla ilgili olarak uygulamadaki zorluk ve pratiklerden gelen önemli bir veri birikimi oluşmuştur.

Bu birikimin ışığı altında bazı değişiklik önerileri aşağıda sıralanmıştır:

Kanun'un 3. maddesindeki "alt birlik" ifadesinin, birtakım yanlış ve olumsuz algılamalara meydan vermemek açısından, "birlik" olarak, "birlik" ifadesinin de "üst birlik" olarak değiştirilmesi faydalı olacaktır.

Kanun'un 11. maddesindeki Tazminat maddesine, **"Tazminat davası açma süresi, tohumluğun satışından itibaren en fazla 2 yıldır. Uyuşmazlıklarda TÜRKTOB Hakem Kurulu yetkilidir."** ifadesinin eklenmesi faydalı olacaktır.

Kanun'un 12. maddesi 1. fıkrası a) ve f) bentleri ile 3. fıkrasında düzenlenen fiiller için Kanun'da öngörülen **5 yıl süreli faaliyetten men yaptırımının Anayasa'nın orantılılık ilkesine aykırı olması ve tohumculuk sektörünün lokomotifini olan üretici işletmelerin istihdam kapasitesi üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle kaldırılması uygun olacaktır.**

Birlik seçimlerinin 2 yılda bir yerine 4 yılda bir yapılması, yönetim kurullarının daha iyi hizmet vermesine imkân tanıyacağından, bu yönde değişiklik yapılmasında fayda görülmektedir.

Kanun'un 24. maddesinde belirtilen %0,3 komisyon; tutarın toplanmasında yaşanan güçlükler, yanlış verilen beyanlar ve denetimdeki eksiklikler dikkate alınarak %0,1 olarak değiştirilmiştir, ancak birliklerin bu konuda üyelerin bilançolarını inceleyebilmelerine ve gerekirse vergi dairelerinden bilgi talep edebilmelerine imkân tanıyacak düzenlemenin yapılmasına ihtiyaç vardır.

Kanun'un 4. maddesinde genetik kaynakların kayıt altına alınmasından bahsedilmesine rağmen bu konuda hiçbir hükme yer verilmemiştir. Bu eksikliğin yerel çeşitleri de kapsayacak şekilde giderilmesi isabetli olacaktır.

Anayasa Mahkemesi'nin 15. maddenin bazı hususları ile ilgili kısmi olarak verdiği iptal kararının ışığı altında bu madde metninin yeniden düzenlenmesi beklenmektedir.

Üyelikten çıkarma ve çıkma konusu tereddütlere mahal vermeyecek şekilde düzeltilmelidir.

Alt birliklerin faaliyet alanlarının tanımının Kanun'da yapılmasının daha uygun olacağı değerlendirilmektedir.

➤ **5174 Sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu'nda Değişiklik**

Ülkemizin sertifikalı tohumluk üretimi ve ihracatı sürekli bir artış göstermektedir.

Tohumluk üretimlerinin büyük bir çoğunluğu sözleşmeli üretim modeli ile yapılmakta, ekilişinden satışa kadar tohumluk üretiminin her aşaması T.C. Tarım ve Orma Bakanlığı elemanlarınca kontrol edilmekte ve üretilen tohumluğun, tohumluk standartlarına uygun olduğunu belirten sertifikalar verilmektedir.

Bu tohumluklar, borsalarda işlem görmekte ve %0,2 oranında ticaret borsası kesintisi yapılmaktadır. Ancak sertifikalı tohumlukların borsalarda satışı söz konusu olmadığı ve yeniden ekilerek aynı ürün elde edildiği için diğer ürünlerde olduğu gibi borsaya giriş olmamakta, bu işlem çoğunlukla kâğıt üzerinde yapılmaktadır.

Bu nedenlerle sertifikalı tohumlukların borsa tescilinde ticaret borsası kesintisi yapılmaması sektör için önemli bir destek olacaktır.

➤ **5746 Sayılı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun'da Değişiklik**

Tohumculuk firmalarının ülkenin farklı illerinde AR-GE merkezleri veya istasyonları bulunmaktadır.

Bitki ıslah programları oluşturmak, çeşit geliştirmek, bölgesel adaptasyon denemeleri yapmak için farklı ekolojik bölgelere sahip olan ülkemizde değişik bölgelerde AR-GE merkezi kurma zorunluluğu doğmakta, diğer alanlarda olduğu gibi tohumculuk sektöründe AR-GE çalışmalarını tek bir merkezde toplamak mümkün olmamaktadır. Bu da AR-GE merkezi olarak devletin sağladığı desteklerden faydalanmayı engellemektedir.

Bu nedenle düzenlemenin, **"AR-GE merkezlerinde istihdam edilecek en az tam zamanlı eşdeğer AR-GE personeli sayısı beş olarak, tohumculuk sektörü için ise firmanın ülke içerisindeki AR-GE merkezlerinin veya istasyonlarının toplamında istihdam edilecek en az tam zaman eşdeğer AR-GE personeli sayısı beş olarak belirlenmiştir."** şeklinde yapılması faydalı olacaktır.

➤ **Alt Mevzuatta Değişiklik**

a) 5553 Sayılı Kanun'un Alt Mevzuatının Güncellenmesi

Tohumculuk sektörü ile ilgili, 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunması Kanunu kapsamında çıkarılan 3, 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu kapsamında çıkarılan 2 ve 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu kapsamında çıkarılan 18 yönetmelik ve bunlarla ilgili tebliğ ve talimatlar bulunmaktadır. Bu mevzuatın; sektörün dinamik durumu ile teknoloji, bilim ve ticaret alanındaki gelişmeler göz önüne alınarak güncellenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Bu nedenle ikincil mevzuatlardaki güncellemelerin bir an önce yapılması, sektörün yurt içi ve küresel tohum ticaretinde rekabet gücünü artıracak ve uygulamada kolaylık sağlayacaktır.

b) Mülga Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve Mülga Orman ve Su İşleri Bakanlığı Tarafından Hazırlanan Mevzuattaki Çakışmaların Giderilmesi

31 Temmuz 2016 tarihinde mülga T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından yayımlanan Orman Bitkisi Tohumlukları Piyasasında Yetkilendirme, Denetleme ve Orman Bitki Pasaportu Yönetmeliği ile mülga T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının ilgili mevzuatında çakışmalar ve muğlak konular bulunmaktadır.

Bu Yönetmelik kapsamında, süs bitkileri içerisinde kullanılan bitkisel materyallerin bir kısmının orman ağacı niteliği taşıması, mülga T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından sektör üyelerinden talep edilecek olan; bitki pasaportu, ruhsatlanma, denetim vb. gibi hususlarda problemler ortaya çıkaracaktır. İki bakanlığın birleşmesi ile yetkililer arasında görüşmeler yapılarak, mevzuattaki çakışan konular daha kolay ayıklanabilecektir.

25.07.2007 tarihinde yapılan protokolün 5/2. maddesi, “Orman kurmak amacı dışında kullanılan ceviz, kestane ve benzeri tohumlukların çeşit olarak kaydı ile söz konusu türlerden meyve ve üretim materyalleri elde edilmesine ilişkin iş ve işlemler, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından yürütülür.” hükmünü içermektedir. Bu protokolün uygulanmasının sağlanması önem taşımaktadır.

c) Tohum Şirketleri ile İlgili “Özel Sektör Tarımsal Araştırma Kuruluş Yetkisi” Kriterleri ile Tohum Üreticilerinin ve İşleyicilerinin Yetkilendirilmesi ve Denetlenmesi Kriterleri ve Esaslarının Yeniden Düzenlenmesi

Araştırma ve ıslah faaliyeti yürüten firmalarla, sadece deneme kuran firmalar için kriter ve yetkilerin yeniden belirlenerek, “Özel Sektör Tarımsal Araştırma Kuruluşları” kuruluş, denetleme ve esaslarının yeniden belirlenmesi, araştırma ve çeşit geliştirme çalışmalarını hızlandıracak ve sektörün gelişimine katkıda bulunacaktır. Ayrıca tohum üreten ve işleyen tohum şirketi veya kuruluşlarda kalitenin artırılmasına yönelik standartların ve kriterlerin düzenlenmesi, tohumculuk sektörünün gelişmesine ve rekabet gücünün artmasına katkı sağlayacaktır.

d) Yetkilendirme ve Denetleme Yönetmeliği’nde Değişiklik

Yetkilendirme ve Denetleme Yönetmeliği’nde; ilgili alt birlikçe, taahhütlerini yerine getirmeyen üyelerin üyeliklerinin iptali İl Müdürlüğüne bildirildiğinde yetki belgelerinin iptalinin yapılmasına ve yeni belgenin ilgili birliğe taahhüdünü yerine getirdiğini belgeledikten sonra verilmesine, ya da tohumluklarla ilgili elektronik veri siteminde alt birliklere yetki verilerek, onaydan sonra sertifikasyon ve pazarlama yapılmasına yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.

➤ Özel, Bağımsız ve Akredite “Tohum ve Bitki Sağlığı Laboratuvarı” Kurulması

Geçmişte ülkemizde karantina hizmetleri, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığının bünyesinde yer alan zirai mücadele araştırma enstitüleri tarafından yerine getirilirken bu laboratuvarların artan talebi karşılamakta yaşadığı sorunlar nedeniyle, 11 zirai karantina müdürlüğünden 4’ü, 2006 yılından itibaren bitki sağlığı karantina analizleri yapmak üzere yetkilendirilmiştir. Ancak, ulusal ve uluslararası

ticaretin arttığı günümüzde fide, fidan ve tohum sektöründeki gelişmeler dolayısıyla bitki sağlığı ve sertifikasyon amaçlı analizlere olan ihtiyaç giderek artmış ve artmaya devam etmektedir.

Hâlihazırda Bakanlık bünyesinde bu ihtiyacı karşılayacak 8 laboratuvar olduğu ve gerek analizleri gerçekleştiren teknik eleman sayıları gerek mevcut altyapıları açısından değerlendirildiğinde bu laboratuvarların ihtiyaçları karşılaması mümkün görülmemektedir.

Bu ihtiyaca binaen bu analizlerin; özel sektörün kurduğu ve devlet kurumları tarafından gerek mevzuat gerek analiz yeterliliği açısından denetlendiği laboratuvarlara devredilmesi sıklıkla dile getirilmektedir. Bu doğrultuda mülga T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından 16.02.2018 tarih ve 30334 sayılı Resmî Gazete’ de “Bitki Sağlığı Teşhis ve Analiz Laboratuvarlarının Kuruluş, Çalışma Usul ve Esaslarının Belirlenmesi Hakkında Yönetmelik” yayımlanmıştır.

Bu kapsamda, sektörün ihtiyaçlarının karşılanması hususunda; araştırma, geliştirme, bitki ıslahı çalışmaları, yetkilendirme bağlamında sertifikasyona yönelik analizler, hastalık testlemelerinin ve diğer moleküler tanımlamaların yapıldığı “**Ulusal Tohum ve Bitki Sağlığı Laboratuvarı**”nın kurulması önem kazanmıştır.

4.1.2. İhtiyaçlar ve Destekleme Talepleri

➤ AR-GE’nin Desteklenmesi

Tohumculuk sektörünün en önemli ihtiyacı, yeteri kadar araştırma geliştirme çalışmalarının yapılabilmesi ve üretilen bilgi ve teknolojinin üretici tarafından kullanılabilmesidir. Bu kapsamda en önemli konu ise çeşit geliştirmedir. Bu anlamda ihtiyaç ise; verimli, kaliteli, stres şartlarına, hastalık ve zararlılara dayanıklı, tüketici, sanayici, pazar ve çiftçi tercihlerine uygun çeşitlerdir.

Ancak bu faaliyet önemli olduğu kadar da zor, büyük yatırım gerektiren ve uzun zaman alan bir faaliyettir. Bu nedenle öncelikle çeşit geliştirme çalışmaları olmak üzere AR-GE faaliyetleri desteklenmelidir.

Bu anlamda beklenen destekleme alanları şunlardır:

- Özel sektör tarımsal araştırma kuruluşlarında çalışan araştırmacıların yurt içi ve yurt dışı eğitimlerine devletin destek sağlaması önemlidir.
- Üniversiteler özel sektörün ilgi ve ihtiyaç duyduğu tohumculukla ilgili konularda lisans üstü programlar geliştirmelidir.
- AR-GE çalışmalarında görev alan personel doğrudan teşvik edilmeli, bu çalışanlara bir ayrıcalık sağlanmalı ve maddi destek verilmelidir.
- Özel şirketlerin bitki ıslahı ve çeşit geliştirme ile ilgili AR-GE altyapısı (laboratuvar, araştırma istasyonu, tesis, alet, ekipman vb.) kurmaları hususunda hibe ve düşük maliyetli kredi şeklinde kamu desteği sağlanmalıdır.
- Tarımsal araştırma yetkisi olan kuruluşların ihtiyaç duydukları araştırma, ıslah ve üst kademe tohumluk üretimi için yeterli büyüklükte ve izolasyonlu arazi ihtiyaçları, kamuya ait arazilerden uygun şartlarda karşılanmalıdır.

- Üniversiteler tohumculuk sektörüne yönelik tarımsal AR-GE merkezi kurmalıdırlar.
- Bitki ıslah çalışmaları sonucu Türkiye’de geliştirilen yeni bitki çeşitlerinin tescili ve üretim izinleri için alınacak ücretler en az yarı yarıya düşürülmeli ve bu çeşitlerin tohumluklarının ihracat mevzuatında gerekli değişiklik yapılmalı ve ihracata mali yönden destek sağlanmalıdır.
- TÜBİTAK-TEYDEB destekleri çerçevesinde desteklenen bitki ıslahı ve çeşit geliştirme projelerine sebze ıslahı projeleri de dâhil edilmeli ve proje süresi 3 yılla sınırlandırılmamalı, tarımsal AR-GE desteği, bitki ıslahının daha uzun sürelerle ihtiyaç duyduğu gerçeğinden hareketle daha uzun dönem için verilmeli.
- Tarımsal desteklerin toplamı üzerinden belli bir dilim; AR-GE faaliyetlerinde bulunan özel sektör ve kamu araştırmacı kuruluşlarının özellikle bitki ıslahı çalışmalarına kaynak olarak aktarılmalıdır.
- AR-GE faaliyetleri sonucu yurt içinde üretilen fidan ve anaçların ihracatına destek verilmelidir.
- Özellikle üretim maliyetinin azaltılması konusunda yapılacak AR-GE projelerine öncelik verilmeli ve desteklemeler artırılmalıdır.
- Ülkemizde geliştirilmiş yeni çeşitlerin piyasaya yayılması konusunda devlet destek sağlamalı ve yerli çeşit kullanımı özendirilmelidir.
- Kaynaklar, etkin kullanılmalı ve araştırmaların tekerrürü önlenerek israfın önüne geçilmelidir.
- Sertifikalı fidan üretimine yönelik damızlıkların kurulması için şirketlere özel destek verilmelidir. Damızlık tesisini teşvik için, materyalin de üretim desteği kapsamına alınması faydalı olacaktır.
- AR-GE yapmak isteyen özel sektör kuruluşlarına fiziksel altyapılarını tamamlama konusunda devlet destekleri verilmeli ve vergi muafiyeti tanınmalıdır. AR-GE yatırımı yapanlara ve geliştirenlere, vergisiz teknolojik mal ithalatı desteği verilmelidir.
- 5746 sayılı AR-GE Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun’da belirtilen özel sektör araştırma kuruluşlarının desteklenmesi için gerekli olan araştırmacı sayısının, tohumculuk AR-GE kuruluşları için 15’ten 5’e düşürülmesi ve ıslahçı-araştırmacı kuruluşların AR-GE Kanunu’ndan yararlanan AR-GE merkezlerine dönüştürülmesi gerekmektedir.
- Bakanlık tarafından “özel sektör tarımsal araştırma kuruluşu” olarak yetkilendirilen ve temel faaliyet konusu AR-GE olan ıslahçı-araştırmacı firmaların bu amaçlı faaliyetleri; SGK primleri, stopaj, KDV ve gelir vergilerinde %50 indirimle desteklenmelidir.
- Çeşit tescili, sertifikasyon ve bitki ıslahçı hakları konularında Bakanlık adına tam yetkilendirilmiş Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkez Müdürlüğünün Türk Patent ve Marka Kurumu gibi özerk bir yapıya kavuşturulması faydalı olacaktır.
- Sektörün temel sorunlarının çözümüne yönelik öncelikli konularda; kamu, üniversite ve özel sektör iş birliği ile ortak projeler hazırlanmalı ve bu projeler öncelikli olarak desteklenmelidir.
- Tarımsal AR-GE projelerini değerlendirme komisyonlarında, bilimsel değerlendirmenin yanında; üretici, sanayici ve tüketici beklentilerini de ortaya koyacak değerlendirmeleri yapmak üzere birlikler ve ilgili STK’lar yer almalıdır.
- Yerli çim bitkileri ve mevsimlik çiçek çeşitleri konusunda AR-GE ve çeşit geliştirme çalışmalarına başlanması önem arz etmektedir.

- Tohumculuktaki AR-GE desteklerinin 1-3 yıllık periyotlar yerine ıslah süreçlerinin tamamını kapsayacak şekilde daha uzun süreli verilmesi sağlanmalıdır.

➤ **Fidancılığın Desteklenmesi**

28 Ağustos 2024 tarihli, 8859 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile 2025-2027 yıllarını kapsayacak şekilde Resmî Gazete’de yayımlanan yeni destekleme modeline göre fidan üreticilerine destek verilmemektedir. Ancak aşağıdaki alanlarda destekleme ihtiyacı vardır.

Fidanda İhracat Desteği

Fidan ihracat desteği ile ihracatta diğer ülkelerle rekabet şansı yaratılmış olacak; ithalatta vergi ve harçlar arttırılarak yerli üretim teşvik edilebilecektir.

Fidan Kullanım Desteği

Fidan kullanım desteği, kaçak fidan üretiminin azaltılmasında en etkin yoldur. Ancak fidan kullanım desteklerinde verilen miktar, tesis maliyetini karşılamada oldukça yetersizdir.

Kurulan bahçelerin, Bakanlıkça sertifika belgesi verilmiş fidanlarla kurulması için sertifikalandırılmış tüm meyve ve asma fidanlarının kullanım desteği kapsamında olması, ayrıca dönüme verilen fidan kullanım desteği miktarlarının, tesisin maliyetine göre yeniden belirlenmesi gerekmekte ve bu miktarların yükseltilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Yerli Islah Çeşitlerine İlave Destek

Ülkemizde pek çok türde genetik kaynak açısından zengin olmamıza karşın, meyvecilikte ıslahın uzun süreç alması ve zorluğu nedeniyle yurt dışı çeşitler yoğun olarak kullanılmaktadır. Çeşit ıslahının artması için, fidan üretimi ve kullanımında sadece kamu tarafından geliştirilen değil yerli özel sektör tarafından geliştirilen yerli çeşitlere de pozitif ayrımcılık yapılması gerekmektedir.

➤ **Fideciliğin Desteklenmesi**

Aşıl anacı çok güçlü bir kök sistemine sahiptir. Bu nedenle gerek besin maddesi gerek su alımı, düz fideye göre daha yüksektir. Aşılı fide, çoğu toprak kökenli hastalıklara karşı daha dayanıklıdır. Özet olarak aşılı fide, yüksek kalite ve verim sağlar, bundan dolayı da üreticinin gelirini artırır.

Aşılı fide; iyi tarım uygulamaları, organik tarım ve entegre zararlı mücadelesi gibi gerek gıda gerek çevre güvenliği açısından çok önemli bir yöntem olmasına rağmen ülkemizdeki potansiyelin henüz %25’ine ulaşabilmiştir.

28 Ağustos 2024 tarihli, 8859 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile 2025-2027 yıllarını kapsayacak şekilde Resmî Gazete’de yayımlanan yeni sisteme göre tohum, fide ve fidan üretimine destek verilmemektedir.

Ancak fide üretiminin geliştirilebilmesi için fide kullanım desteği verilmelidir.

➤ **Süs Bitkileri Üreticilerinin Desteklenmesi**

Günümüzde artık gıda kadar önemli bir hâl alan süs bitkileri sektörü, insan psikolojisinin ve sağlıklı nesiller yetişmesinin de bir parçasıdır. Büyüyen ve gelişen şehirlerde nefes alanları yaratmak ve gelecek nesillere çevre bilincini aşılamak bu sektörün sorumluluklarındandır. Tüm bunların yanında taraf olduğumuz AB yeşil mutabakat gereğince yeşil alanları artırmak, karbon emisyon oranlarının azaltılmasına katkı sağlamak için süs bitkileri üretimini artırmak zorundayız.

Son yıllarda süs bitkileri sektörü ihracatta iyi bir ivme kazanmış ve 2018 yılından sonra ihracatçı konuma geçmiştir. Sektör, 2025 yılında yaklaşık 50 milyon dolar ihracat fazlası vererek 136 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirmiştir.

Uluslararası pazarda değişen dengeleri ülkemiz lehine çevirebilmek için sektördeki kayıt dışılığı önlemek ve kaliteli üretimi artırmak gereklidir. Üretim destekleri, bu anlamda en önemli araç olarak öne çıkmaktadır.

Yeni destekleme modeli olarak açıklanan destek kalemleri içerisinde süs bitkileri temel destekler altında diğer ürünler olarak değerlendirilmektedir. Bu desteklerden sektörümüz yararlanamamaktadır. Alan bazlı verilen destekler süs bitkileri sektörüne uygun değildir. Süs bitkileri, tarımın diğer kollarından farklı olarak küçük alanlarda fazla sayıda bitki üretimine sahip bir sektördür. Alan bazlı destekler yanında, ürün bazlı veya üretim tipine göre sektöre özgü yeni bir destekleme modeliyle sektörün ihtiyacı sağlanabilir.

Uzun vadeli (en az 10 yıl ve üzeri gibi) yatırım ve işletme kredilerinin sağlanması, tarımsal kredilere ulaşımın kolaylaştırılması, teminat şartlarının hafifletilmesi, ödeme planlarının kullanıcıya göre şekillendirilmesi; üreticilerin sera, tesis yapımı ve modernizasyonu ile büyük boylu ve kuturlu ağaç yetiştirmeye yönelik yatırımlarının önünü açacak, işletmelerin teknik altyapılarını güçlendirecektir.

Oluşturulacak destekleme modeli pazarlamaya, yatırıma, kaliteli üretime yönelik olarak planlanmalıdır.

➤ **Tohum Dağıtıcılarının Desteklenmesi**

KOBİ desteklerinden tohumluk bayilerinin de istifade etmesi ve kümeleşme oluşturanlara tohumluk ambarı vb. yapılmasında kredi veya hibe verilmesi sağlanmalıdır.

➤ **Tohum Sanayicileri ve Üreticilerinin Desteklenmesi**

TİGEM arazileri; AR-GE çalışmaları, orijinal tohumluk üretimi ve izolasyon mesafesi gerektiren türlerin tohumluklarının üretimi amacına yönelik olarak, özel şartlarla ve daha düşük kira bedeli ile sektörün kullanımına sunulmalıdır.

TAGEM tarafından geliştirilen hat ve yarıyol materyalinin sektör kullanımına sunulmasındaki şartlar, sektör lehine yapıcı ve teşvik edici olmalıdır. Sektör, çeşit ıslahı ve tohum teknolojileri AR-GE çalışmaları konusunda isteklidir.

Proje hazırlama, uygulama ve bilgiye ulaşım gibi konularda pozitif bir ayrımcılığa gidilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Özel sektör AR-GE faaliyetlerinin özendirilmesi amacıyla; tohumculuk AR-GE desteklerinde planlı üretim desteklerinin sertifikalı tohum kullanımı şartına bağlanması bitkisel üretimde artış sağlayacaktır.

Tohumculuk destekleri ile ilgili usul ve esasların daha kapsamlı ve sektörün gelişimine daha fazla katkı sağlayacak detay düzenlemeleri de içerecek şekilde ayrı bir tebliğ ile düzenlenerek ayrı bir destekleme programı oluşturulmalıdır.

Yabancı döllenen ve/veya hibrit çeşitlerde tohumluk üretimi o türe ait yoğun bitkisel üretim bölgelerinin dışında yapılmaktadır.

Tohumluk üretimlerinin türlerin yoğun üretim bölgelerinin dışında da üretileceği düşünülerek tohumluk üretimleri için havza bazlı destek ayrımı yapılmamalıdır.

Tohumculuk sektörünün uluslararası rekabet gücünün artırılması, Türk tohumculuğunun gelişmiş ülkeler seviyesine çıkarılması amacıyla tohumluk ihracatının ayrıca desteklenmesi gerekmektedir.

Kamu araştırma enstitüleri ve üniversiteler tarafından yurt içinde ıslah edilerek tescil edilen çeşitlerin yurt içinde üretilip sertifikalandırılan tohumunu kullanarak ekim/dikim yapan çiftçilere destek ödeneceği gibi Özel Sektör Tarımsal Araştırma Kuruluşları tarafından yurt içinde ıslah edilerek tescil ettirilen çeşitlerin yurt içinde üretilip sertifikalandırılan tohumluklarını kullanarak ekim/dikim yapan çiftçiler de destekleme ödemesinden faydalanmalıdır.

➤ **Tohum Yetiştiricilerinin Desteklenmesi**

Sertifikalı tohum yetiştiriciliği ciddi bir bilgiye sahip olmayı gerektiren bir iştir.

Tohum yetiştiricisi; tohumun safiyetini sağlayacak şartlardan biri olan ön bitki şartının önemini, karışıklığı önleyici olarak ekim makinesi, hasat makinesi, taşıma römorkları ve depoların temiz olmasının gerekliliğini bilmelidir. Tohum yetiştiricisi; tohumluk olacak mahsulün içerisinde tip dışı, yabancı ot ve diğer türlerin olmamasını, hibrit tohum yetiştirmelerinde ekim normlarını, ana ve baba hatların tip dışı olanlarını ve ana sıraların toz vermemesi gerektiğini, hibrit üretimlerinde izolasyon mesafesini, kenar tesiri ekmek gerektiğini ve gerektiğinde döllenmeyi artırıcı tedbirler almak gerektiğini de bilmelidirler.

Bütün bu şartları bilmelerini ve sağlamalarını beklediğimiz yetiştiriciler desteklenmelidir.

Yetiştirici destek almaya başladığında, desteği kaybetmemek adına tohum üreticisi ve sanayicisi ile iş birliği yapacak ve kendisine düşen görevleri de en iyi şekilde yerine getirecektir. Bu şekilde tohum yetiştirme talebinde devamlılık sağlanabilecektir. Sanayici işini iyi yapan yetiştirici ile çalışma şansı bulacak ve tercih yapma hakkı elde edecektir.

Desteklemeler sayesinde tohum yetiştiriciliği cazip hâle geleceği için yetiştirici sayısında değişkenlik azalacak, dolayısıyla bu kitle için hizmet sağlamak kolaylaşacaktır.

Desteklemelerle oluşan yetiştirici kitlesinin bilgi birikimi de artacağından tohumlukların tarla kontrollerinde tohumluk vasfını kaybetme riski azalacak, üretim yaklaşık %20 oranında artacaktır.

Tohum yetiştiricileri şu şekillerde desteklenebilir:

Tohumluk yetiştirme amaçlı almış olduğu sertifikalı tohumluğa verilecek olan destek, çiftçilere verilen sertifikalı tohumluk kullanım desteğinden %100 oranında daha fazla verilebilir.

Yetiştiricinin elde etmiş olduğu sertifikalı tohum olacak ürüne, çiftçiye verilen destekten %50 oranında daha fazlasının verilmesi şeklinde olabilir.

Tohum yetiştiricileri, sözleşmeli üretimde uygulanan alan bazlı desteklemeler kapsamına alınabilir.

Tohumluk üretimi, menşesi/kademesi belli tohumlukların belli bir amaca yönelik ekildiği “yetiştirici” tarlalarından başlayan bir süreci kapsamaktadır.

Mevzuattaki tanımı ile “yetiştiriciler” tarlalarındaki üretimlerini normal mahsul üreticilerinden farklı ve bir bakıma “İyi Tarım Uygulamaları” çerçevesinde, özel bir ihtimamla yapmaktadır.

Sertifikalı tohumluk üretiminde ilk basamak olan yetiştiricilerin, Bakanlığımızca desteklenen “İyi Tarım Uygulamaları” kapsamına alınması ve bu bağlamda desteklenmeleri, hem üreticilerin sözleşmeli yetiştirici çiftçi bulmalarını kolaylaştıracak hem de miktar ve kalite itibarıyla tohumluk üretimine büyük bir ivme kazandıracaktır.

4.1.3. Problemler ve Çözümler

➤ KDV Uygulamalarından Kaynaklanan Problemler

Tohumluklara uygulanacak KDV oranları 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu’nun 28’inci maddesinde ekli II sayılı listenin A/5 bölümünde belirtilmektedir.

13 Şubat 2022 tarih ve 31749 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 5189 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı’na göre sebze fidesi üretiminde KDV %1’e indirilmiştir.

Buna rağmen müşteriye ait tohumdan fide yetiştirilmesi işi hizmet vermek olarak değerlendirilerek genel oranda (%20) katma değer vergisi uygulamasına devam edilmektedir.

Fide işletmelerinde, fide üretiminde kullanılan 20’ye yakın girdi (torf, perlit, vermikülit, zirai ilaç, gübre, strofor, viyol, enerji vb.) bulunmaktadır. Bu girdilerden her biri, tohumda olduğu gibi tedarikçiler tarafından temin edilmektedir. Bu nedenle de fide üretimini Kanun’un bu maddesine dayanarak “hizmet vermek” olarak tanımlamak mümkün değildir.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında özet bir değerlendirme yaparsak:

Fide üretimi fason üretim yolu ile verilen bir hizmet olmayıp tam anlamı ile gerçek bir üretimdir. Yukarıda sözü edilen Karar’da sebze tohumlarına uygulanan KDV %1 olarak belirlenmiştir. Fidelere uygulanan KDV’nin de her durumda %1 olması hâlinde çiftçi nezdinde tartışma yaratan bu karışıklık da önlenmiş olacaktır.

Süs bitkileri sektöründe de benzer bir problem vardır. Bu alanda devlete ait orman fidanlıkları KDV uygulamazken, özel sektör %20 KDV tahsil etmektedir. Bu durum da devletle özel sektör arasında haksız rekabet ortamı yaratmaktadır.

KDV uygulamalarındaki problem tohumlar için de geçerlidir. Yukarıda sözü edilen Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile çim bitkileri hariç tohumlarda KDV %1’e indirilmiştir.

29.03.2022 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile ise tüm sertifikalı tohumluklarda (süs bitkileri hariç) KDV oranı %1’e indirilmiştir.

Sonuç olarak, KDV oranlarındaki bu farklılıklar giderilmeli ve tüm tohumluklarda (tohum, fide, fidan ve süs bitkileri) KDV %1 olarak uygulanmalıdır.

➤ **Tarımsal Krediyeye Erişimde Yaşanan Problemler**

Tarımsal Üretime Dair Düşük Faizli Kredi

Tohumculuk sektörü ağırlıklı olarak T.C. Ziraat Bankası tarafından, “T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince (TKK) Tarımsal Üretime Dair Düşük Faizli (sıfır faizli) Yatırım ve İşletme Kredisi” imkânlarından faydalanmaktadır.

Ancak bu kredinin kullanımında bazı problemler yaşanmaktadır:

- Banka şubeleri arasında aynı konularda farklı kredilendirme uygulamaları yapılabilmektedir.
- Bu kredilerin kullanımında AR-GE öncelikli olmalı, AR-GE kredilerinin vadesi en az 10 yıla çıkarılmalıdır.
- İşletme ve yatırım kredilerinin süreleri ve üst limitleri arttırılmalıdır.
- Geri ödeme planlarının kullanıcıya göre şekillendirilmesinde fayda vardır.
- Teminat şartları hafifletilmelidir.

Dış Ticaret Odaklı Kredi

Bu konuda da bilhassa; ihracata yönelik yatırım, AR-GE, üretim ve pazarlama gibi konular olmak üzere, diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de ihracat kredi kuruluşları vardır. Türkiye’de de örnek olarak, Türkiye İhracat Kredi Bankasının (Türk Eximbank) belirlediği standartlara uygun şirketlere kullandırılan ve ihracat taahhüdü doğuran kredileri mevcuttur. Bu kredilerin faiz oranları Eximbank tarafından piyasa faizine göre daha düşük olarak belirlendiği için faiz avantajı söz konusu olabilmektedir. Ayrıca; vergi, resim, harç ve KKDF istisnasından da yararlanılmaktadır.

Bu kredileri kullanmada finans çeşitlerinin elverişsiz ve pahalı olması, yüksek komisyon ve faiz oranları, krediye ulaşım ve kullanım şartlarının zorluğu, bankacılık sektörünün yenilikçi/yaratıcı finansal çözümler üretememesi ve tahsil edilemeyen ihracat alacakları gibi sorunlar mevcuttur.

Tohumculuk sektörü, emek yoğun bir sektör olup tohumluk üretiminin yanı sıra; inşaat, nakliye, plastik, ambalaj, etiketleme gibi sektörleri de desteklemekte ve bu geniş yelpazesıyla önemli ölçüde istihdam sağlamaktadır. Oldukça yoğun rekabetin yaşandığı sektörde işletmelerin; devamı, modernizasyonu, geleceğe dönük yatırımlarla büyüebilmeleri ve uluslararası alanda rekabet avantajı elde edebilmeleri önemli oranda finans gerektirmektedir. Bunun da ancak devlet destekli tarımsal kredilerden sağlanabileceği açıktır. Sübvansiyonlu kredilerin Halkbank ve Vakıfbank gibi diğer kamu bankalarından da kullandırılması ile rekabet ortamının oluşması ve rekabetin getirdiği iyileşmenin uygulamaya yansması sağlanmalıdır.

Sonuç olarak, sektörün finans ihtiyacının çözümünde sektöre uygun modellerin ve uygulamaların geliştirilmesi gerekmektedir.

➤ **Birliklere Üyelik Şartının Takibi**

5553 sayılı Tohumculuk Kanunu’nun alt birliklerle ilgili 5. bölümünün üyelikle ilgili olan 17. maddesinde “Tohumculukla ilgili faaliyette bulunan gerçek veya tüzel kişiler, faaliyet konuları ile ilgili alt birliğe üye olmak zorundadır” ifadesi yer almaktadır. Buna rağmen birliklerimize üye olmadan faaliyet yürütenlerin olduğu görülmektedir.

Bakanlığın il müdürlüklerince bu durum daha yakından takip edilmeli ve önlenmelidir.

Ayrıca her türlü kamu alımlarında ve desteklemelerde alt birlik üyeliği aranması şart olmalıdır.

Alt birliğe üyelik kontrolünün, üretici belgesi verilmesi ve yenilenmesinde 30 gün süre verilerek, üyelik belgesi sunmayanların yetki belgesinin iptal edilmesi sertifika düzenlenmesi aşamasında yapılması ve elektronik veri tabanına girişte, alt birliklere kontrol ve onay yetkisinin verilmesi etkili bir uygulama olacaktır.

➤ **Kaçak Satışların Önlenmesi**

Tohumculuk Kanunu ile artan standartlar ve kalite, üretim maliyetlerinin de yükselmesine yol açmıştır.

Diğer taraftan; piyasada kontrol edilmemiş, sertifika ve etiket almamış kayıt dışı tohumluklar ile birliklere üye olmadan tohumluk üretip pazarlayanlardan dolayı, haksız rekabet oluşmakta; kaçak ve kayıt dışı, teknik denetim ve kontrolleri yapılmayan üretimlerin fiyatlarının daha ucuz olması nedeniyle, yasal olarak beyannamesi verilen, tarlada ve laboratuvarında teknik, kalite ve hastalık kontrolleri yapılan tohumluk üreten üreticilerin ürünleri ellerinde kalmaktadır.

Ayrıca özellikle internetteki veya televizyon kanallarındaki reklamlar ile satışı yapılan tohumlukların kaçak üretim olup olmadığının kontrol edilmesi, piyasa denetimlerinin artırılarak kaçak üretimlerin ve satışların engellenmesi gerekmektedir.

Ancak ceza ile kontrolün sağlanması her zaman yeterli olmamaktadır. Etik kurallara uyulması sağlanarak ve ödül sistemi uygulanarak sertifikalı tohumluk kullanımının cazip hâle getirilmesi de düşünülebilir.

Sertifikalı tohumluk kullananların bu tohumluktan elde ettikleri mahsule farklı prim uygulamasına geçilerek sertifikalı tohumluk kullanımının artırılması ve rekabet oluşması sonucu kalitenin de yükselmesi sağlanacaktır.

➤ **Mevsimlik İşçi Kullanımı ile İlgili Sorunları**

Mevcut İş Yasası’nda 50’ye kadar işçi çalıştıran tarım işletmeleri, sezonluk işçilerin sezon sonu çıkışlarında ihbar ve kıdem tazminatından muaf tutulmaktadır.

Özellikle fide işletmelerinin aşılı fide üretimine geçmesiyle birlikte aşısız fide üretiminde 40-50 işçi düzeyinde bulunan sigortalı işçi sayısı, bu tür işletmelerde bir anda 150-200’e çıkmaktadır. Bu durumdaki tarım işletmeleri, 50’den fazla sigortalı işçi çalıştırdıkları için ihbar ve kıdem tazminatı muafiyeti hakkını kaybetmektedirler.

Bu durumun da acilen düzeltilmesi gerekmektedir.

➤ **Döner Sermaye Ücretlerinin Yüksekliği**

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığınca döner sermaye ücretleri her yıl düzenli bir şekilde arttırılmaktadır. Ülkemizin tarımı için stratejik bir girdi olan tohumluğun; üretimine, ithaline veya ihracına ilişkin iş ve

işlemlerden alınan ve her yıl artarak devam eden ücretlerin fazlalığı, tohumculukta maliyeti arttıran temel unsurlardan biri hâline gelmiştir.

Fidan ve üretim materyalinde parsel kontrol, etiket ve analiz ücretlerinin yüksekliği nedeniyle, kayıtlı üretimler kaçak üretimlerle rekabet edememektedir.

Özellikle ihracata yönelik tohum, fide, fidan ve süs bitkilerinden alınan bitki sağlığı raporu düzenlenmesine esas kontrol ücretlerinin yüksekliği ve ihracattan alınan diğer ücretler ülkemizin ihracatını olumsuz etkilemektedir.

Sektöre yük getiren ve rahatsızlık veren bu ücret artışları, ülkemizin tohumculuğunun geliştirilmesi için daha düşük tutulmalı ve ücretlerin belirlenmesi çalışmalarına sektörün de katılımı sağlanmalı, ücretler; analiz, kontrol ve düzenlenen evrakların maliyeti esas alınarak belirlenmelidir.

➤ **Tohumculuk İşletmelerinin Sanayi İşletmesi Sayılmaması**

Tohumculuk işletmeleri, 6948 sayılı Sanayi Sicil Kanunu kapsamında sanayi işletmesi olarak değerlendirilmemektedir.

Tarladan hasat edilen materyal, mevcut hâliyle tohumluk değildir. Bu materyal, tohumculuk şirketleri bünyesinde kurulmuş olan bir fabrika ya da tesiste işleme hattı boyunca, sanayi yöntemleri kullanılarak; prosten geçirilmesi, kurutulması, temizlenmesi, boylanması, ilaçlanması, kaplanması, ambalajlanması ve depolaması gibi sıralı muamelelere tabi tutulmak suretiyle teknik, yasal ve ticari anlamda tohumluk niteliğine kavuşturulur. Bu sebeple, tohumculuk işletmelerinin sanayi işletmesi sayılması gerekmektedir.

Tohumculuk işletmelerinin, özellikle küçük ölçekli olanların, karşılaştıkları en önemli handikaplardan birisi sermaye yetersizliğidir.

Bu şirketlerin sanayi işletmesi olarak kabul edilmesi ile hâlihazırda uygulanmakta olan desteklerle birlikte sanayi kavramı kapsamındaki desteklerden de yararlanmaları mümkün olacak ve üretim kapasiteleri artacaktır. Böylece sertifikalı tohumluk üretiminin artırılmasında ve dolaylı olarak da kaliteli üretim ve pazar imkânlarının artması ile ülke ekonomisine fayda sağlanmış olacaktır.

➤ **TİGEM Arazilerinin Kiralanmasındaki Sorunlar**

Özellikle geniş arazilerinin; münavebeli ekim sistemine, izolasyon gereken fidan damızlıkları ve yabancı tozlanan bitki türlerinde tohum üretimine uygun olması dolayısıyla tercih edilen TİGEM arazilerinde yıllık kira ücretinin çok yüksek olması, kira ödendiği halde teminat alınması, sözleşmede yer alan gecikme cezasının yüksek olması nedeniyle TİGEM arazilerini kiralamak cazip olmamaktadır.

TİGEM arazilerinin fidan üreticilerine kiraya verilmesinde sektörün yapısı ve ülke ihtiyaçları göz önünde bulundurularak sözleşme şartları belirlenmediği için problemler yaşanmaktadır.

➤ **Tohumculukla İlgili Bilgi Kirliliği**

Tohumculukla doğrudan ilgisi ve konu uzmanı olmayan, yeterli bilgisi de bulunmayan birtakım kişilerin bilmeden veya kasıtlı olarak doğru olmayan, bilimsellikten uzak bilgiler açıkladıkları ve bazı iddialar öne sürdükleri görülmektedir. Bu durum, kamuoyunda bilgi kirliliğine ve kafa karışıklığına sebep olmakta ve sektörün yakaladığı ivmeyi olumsuz olarak etkilemektedir. Sektör olarak bu konu yakından takip edilmekte, gerekli düzeltme ve tekzipler yapılmaktadır.

Tohumculukla ilgili kamuoyu oluşturulması ve bilgi kirliliğinin önlenmesi konusunda Bakanlığın desteği önemlidir.

Bakanlığın bu konuda sektörle birlikte çalışması ve her platformda bu desteğin verilmesi, sektörü daha da güçlendirecek ve yakalanan ivmenin artarak sürdürülebilmesine katkıda bulunacak, aynı zamanda kamuoyunun da bu konuda daha rahat olmasını sağlayacaktır.

4.1.4. Sertifikalı Tohumluk Üretimi Nasıl Artırılabilir?

- Sertifikalı tohumluk üretiminin artırılması; tohumluk üreticilerinin bilgi, tecrübe, kabiliyet ve üretim kapasiteleri yanında doğrudan ve dolaylı diğer bazı hususlarla da ilgilidir.

- Sertifikalı tohumluk kullanımında tohumluğun her yıl yenilenmesi esas alınmalıdır. Tohumculuk sektörümüzün altyapısı ve kapasitesi, talebe bağlı olarak, hâlihazırda üretilen sertifikalı tohumluk miktarından fazlasını üretecek durumdadır.

- Bununla birlikte, ülkemizin tohumculuğunun arzu edilen seviyede üretim artışını sağlaması ve yeni pazarlara açılımı gibi hususlarda, var olan desteklemelerin artırılarak devam ettirilmesi ihtiyacı vardır.

- Bu noktadan bakıldığında; ülkemizde sertifikalı tohumluk üretimini artırmak için altyapı ve kapasite artırımından ziyade, sertifikalı tohumluk kullanımının artırılması ve bu konuda daha da fazla desteklenmesi ve ödemelerin zamanında yapılması önem taşımaktadır.

- Tohumluk üretimini olumlu etkileyecek bir diğer husus ise, bilhassa fidan damızlığı ve patates tohumluğu üretiminde temiz arazi bulmaktaki güçlüklerin giderilmesi ile birlikte, yabancı döllen türlerde gerekli izolasyon mesafelerini sağlayacak arazi teminidir.

Bunun için, TİGEM arazilerinin üreticilere kiralanmasındaki kira bedellerinin düşürülmesinin yanında, ayrıca alternatif kamu arazilerinin de uzun süreli ve makul fiyatlarla üreticilere kiralanması çözüm olarak görülmektedir.

- Sertifikalı tohumluğun üretimi kadar tanıtımı ve çiftçilerin bu konuda bilinçlendirilmeleri ile sertifikalı tohumluk kullanımının özendirilmesi ve bu konuda sektörle birlikte çiftçi eğitimlerinin yapılması önemlidir. Bu hususta, kamu kanalıyla yapılacak çiftçi eğitimi ve yayım çalışmalarında bir nevi kampanya şeklinde bu konuya ağırlık verilmesinin de çok büyük faydalar sağlayacağı düşünülmektedir.

- Kamunun tohum, fidan ve süs bitkileri alımlarında birlik üyeliği ve yerli üretim şartı aranmalı, alımlar üreticiden ve bayilerden yapılmalıdır.

- Fidan sertifikasyon sürecinin daha hızlı ilerlemesi için tedbirler geliştirilmeli ve özel sektöre yetki verilmelidir.

- Organize tarım bölgeleri mevzuatı bir an önce tamamlanıp bu alanlar süs bitkileri, fidan ve tohumculuk faaliyetlerinin hizmetine sunulmalıdır.

- Kayıt dışı, kaçak ve sertifikasız tohumluk satışları önlenmelidir.

Üretimin artırılması için önemli görülen diğer bir husus ise, bizzat bu işi yapan üreticilerin, meslekleri ile ilgili bilgi ve teknoloji kullanımındaki eksikliklerinin giderilmesidir. Bu konuda üretim sürecinin her aşamasına dair, Bakanlığımız ve özel sektör iş birliği ile planlı ve programlı eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerine ağırlık verilmelidir.

4.1.5. Tohumluk Dış Ticareti Nasıl Artırılabilir?

- Türkiye tohumculuk endüstrisinde özel sektör girişimciliğinin giderek ön plana çıkması, ülkenin uluslararası ticari ve teknik ilişkilerine farklı bir boyut getirmiştir. Bunun sonucunda, diğer ülkeler ile tohumculuk konusunda tesis edilen iş ve ticaret ilişkileri ile rekabet gücü artmış ve çeşitlenmiştir.
- Bu kapsamda, tohumculuk sektörümüz bir taraftan iç piyasa ihtiyaçlarımızı karşılarken, diğer taraftan da dış pazara açılmanın çabası içerisinde.
- Tohumculuk sektörü, tohum üretimi ve ticareti ile ilgili uluslararası kurum ve kuruluşlarla devamlı temas hâlinde, toplantılara katılım, bilgi ve teknoloji paylaşımı faaliyetlerini sürdürmektedir.
- Ayrıca ihracatımızın artırılması, dış pazarda tohumculuğumuzun tanıtımı ve firma ilişkilerini geliştirmek amacıyla, potansiyel ülkelere projeli ve devlet destekli dış ticaret heyetleri inceleme gezileri ve toplantıları düzenlenmektedir. Bu tür faaliyetlere Bakanlığımız ve bu faaliyetlere destek sağlayan T.C. Ticaret Bakanlığı yetkililerinin de katılmaları bu ziyaretlerden beklenen faydayı artırmaktadır.
- Ancak ihracatımızın artırılmasında beklenen nihai faydanın sağlanması için ilgili bakanlıklarımızın (T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı ve T.C. Ticaret Bakanlığı) gidilen ülkelerdeki resmî prosedürler konusunda gerekli anlaşmaları, karantina ve tohumculukla ilgili mevzuat uyumlarını sağlamalarına ihtiyaç vardır.
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından hazırlanan ve değişik ülkelere gönderilen risk analiz raporlarının ilgili ülkelerde takibinin yapılması ve raporların kısa sürede sonuçlandırılması, Türkiye'yi o ülkeye tohumluk ihraç edebilir ülkeler listesine sokacaktır ki bu ihracatın başlatılması için olmazsa olmaz bir çalışmadır.
- Resmî yollardan bu iş ve işlemler tamamlanırken, özel sektör tarafından da ilgili bakanlıkların uzman ve veri desteği ile ihracatta potansiyel ülke değerlendirmelerinin ve tohumluk ihtiyaç ve pazar durumlarının güncel olarak üretici üyeler ile paylaşılması amacıyla "Dış Ticaret İstihbarat Portalı" gibi bir uygulamanın hayata geçirilmesi gerekmektedir.
- Tohumda dış ticaretin başlatılması, o çeşidin ihraç edilecek ülkede kayıt altına alınmasına bağlıdır. Bu ise ülkemizde de olduğu gibi en az iki yıllık süreyi kapsamakta ve önemli bir kaynak gerektirmektedir. Türkiye'de tescil edilmiş ve ihracat potansiyeli olan çeşitlerin diğer ülkelerde kayıt altına alınması, teknik ve mevzuatla ilgili başvuru kılavuzu hazırlanması ve mali konularda destek sağlanması gereklidir.
- Son yıllarda mülga T.C. Ekonomi Bakanlığı mali desteği ile yapılan çalışmalar, dünyada tanınırlık ve güven ortamı açısından olumlu sonuçlar doğurmuştur. Ancak atılan bu adımların sürekli olarak Bakanlık ve özel sektör tarafından iş birliği içinde takibi gerekmektedir. Bu faaliyetler ise ancak Bakanlığın tarım müşavirlikleri ve sektör kanalı ile yerine getirilebilir.
- Süs bitkileri sektörü, "dahilde işleme rejimi"nden faydalandırılmalıdır.
- Tohumculuk sektörüne ihracat desteği verilmelidir.
- Serbest ticaret anlaşmalarındaki sektörün önündeki teknik engellemeler kaldırılmalı, ticarete kolaylık sağlanmalı ve anlaşmalara ihracatı artırıcı maddeler konabilmelidir.
- Yetiştirilen ürünlerin depolama kayıplarını azaltmaya yönelik projeler ve teknikler geliştirilmelidir.

4.2. Özel Sektörün Yapması Gerekenler

Bütün bu uygulamada karşılaşılan dar boğazlar, problemler ve ihtiyaçlarla birlikte sektörün de yapması gereken birtakım iş ve işlemler, alınması gereken önlem ve sorumluluklar vardır.

4.2.1. Yönetişim

Sektöre daha iyi hizmet verebilmek adına birliklerin kurumsal yapı ve kapasitenin daha da güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla 5 yıl için hazırlanan stratejik plan uygulanmaktadır. Bu kapsamda; birlik bünyelerinde ihtiyaç olan uzmanlık alanlarında (teknik, hukuk, dış ticaret, pazarlama, bilişim vb.) birimler oluşturulacak ve buna uygun personel istihdamı sağlanacak, sektör paydaşları arasında bilgi paylaşımı, iletişim ve iş birliğinin artırılması için çalışılacak ve sektöre yönelik bilgi kirliliğinin önlenmesi ile tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilecektir.

4.2.2. AR-GE ve Yenilikçilik

Sektörün gelişmesinde en önemli gücün AR-GE olduğu bilinciyle hareket edilecektir. Bu kapsamda; dünyada ve ülkemizde sektördeki bilim ve teknolojik gelişmeler takip edilerek üyeler sürekli bilgilendirilecek, AR-GE çalışmalarının artması için destek verilecek, bu alandaki altyapının güçlendirilmesi için çalışılacak ve yerli gen kaynaklarından bitki ıslah programlarının oluşturulması ve çeşit geliştirmede faydalanılması konularında çalışmalar yapılacaktır.

4.2.3. Rekabetçilik

Sektörün rekabet gücünün arttırılabilmesi için çaba gösterilecektir. Bir taraftan üretim maliyetlerinin azaltılabilmesi için gerekli çalışmalar yapılırken diğer taraftan da ihracat imkânlarının arttırılması için çalışılacaktır.

Türkiye tohumculuğunun uluslararası düzeyde rekabet edebilmesi ancak bu rekabette var olabilecek kendi çeşitlerini ve markalarını üretmesiyle mümkün olabilecektir. Sektörün kendi çeşit ve markalarını üretebilmesi için gerekli olan insan kaynağı, altyapı ve finans gücünü arttırabilecek tedbirler alınacaktır.

4.2.4. Kayıt Dışılık ile Mücadele

Yapılacak mevzuat düzenlemeleri ile etkin piyasa denetiminin yapılması, bu denetimlerde birlik veya ilgili alt birlik yetkililerinin yer almasının sağlanması için çalışma yapılacaktır.

Piyasada üretim ve satış yapan, ilgili alt birliklere üye olan üreticilerin etik kurallara uymaları için gerekli tedbirlerin alınması yönünde çaba sarf edilecektir.

Haksız rekabetin önlenmesi, tarımsal üretimin artırılması, çiftçi/tohumluk kullanıcısının korunması amacıyla kaliteli, ismine doğru, hastalık ve zararlılardan arı, tohumluk standartlarına uygun tohumlukların üretimi, satışı konularında ve kayıt dışılıkla mücadele için her türlü çaba gösterilecektir.

5. HEDEFLER

Tohum, artan dünya nüfusunun besin ihtiyacının karşılanması için bitkisel üretimde verim ve kalitede temel girdilerden biri olması ve gıda zincirinin önemli halkalarından biri olmasından dolayı ticari olmaktan daha da öte stratejik bir önem kazanmıştır.

Bu öneme binaen tohumculuk sektörü gerek dünya ölçeğinde gerekse ülkemizde gelişmesini sürdürmek zorundadır.

Bu gelişimi sağlayacak önemli faktörlerin başında, küresel anlamda gelişme eğilimini dikkate almak suretiyle, ülkelerin kendi şartlarına uyan milli politikaların belirlenmesi gelmektedir.

Ülkemizin tohumculuk politikaları da bu yönde ilerletilerek gerek kamu gerek özel sektör bağlamında belirlenen hedefler doğrultusunda hazırlanmaktadır. Sektördeki bu olumlu ivmenin, kamunun da büyük desteği ve pozitif ayrımcılığı ile birlikte daha da artması, sektörün kendi çeşit ve markalarını üretebilmesi için gerekli olan insan kaynağı, altyapı ve finans gücünü artıracabilecek tedbirlerin belli bir program dâhilinde ele alınması beklenmektedir.

Şu anda Türkiye, dünya tohum ticaretinde 10. sırada, fidanda 8. sırada yer almaktadır.

Hedefimiz, önümüzdeki yıllarda bu sıralamalarda ilk 5'te yer almaktır.

6. YENİ YAKLAŞIMLAR

Özellikle bu salgın sürecinden edinilen tecrübe ile birlikte, bugüne kadar dile getirilen birtakım problem ve taleplerin dışında bazı farklı yaklaşımlara ihtiyaç vardır. Bu yaklaşımlar aşağıda özetlenmiştir.

➤ AR-GE için ek kaynak yaratılmalıdır.

Toplam tarımsal desteklerin belli bir dilimi AR-GE faaliyetlerinde bulunan özel sektör ve kamu kuruluşlarının özellikle bitki ıslahı çalışmalarına kaynak olarak aktarılmalıdır. Bununla birlikte tarımsal ürün ithalatından ayrılacak belli bir komisyonun AR-GE için ayrılması düşünülmelidir.

➤ Özel sektör araştırma kuruluşları denetlenmelidir.

Türk tohumculuğunun dünyada söz sahibi olabilmesi ve ihracat imkanlarının geliştirebilmesi için kendi çeşitlerini geliştirmekten başka şans yoktur.

Tarım ve Orman Bakanlığından özel sektör tarımsal araştırma kuruluşu yetkisi alan firma sayısı Haziran 2025 itibarıyla 284 tür. Bu firmalardan araştırma ve çeşit geliştirme faaliyeti yürütenlerin sayısı çok düşüktür.

Bu anlamda araştırıcı kuruluş yetkisi verilme kriterlerinin biraz daha geliştirilmesi ve bu yetkiyi alan firmaların iyi denetlenmesi faydalı olacaktır. Bu denetlemelerde kuruluşun ıslah programları, yaptığı ıslah çalışmaları, geliştirdiği materyal ve çeşitler, istihdam ettiği ıslahçı sayısı ve niteliği gibi kriterler ön planda tutulmalı ve kriterleri karşılamayan firmalardan yetkinin geri alınması söz konusu olmalıdır. Kaynakların ve desteklerin buna göre tahsis edilmesi çok daha verimli olacaktır.

➤ Yerli çeşit ve tohumluk teknolojisi geliştirecek yerli sermayeli firmalarımızın AR-GE çalışmaları desteklenmelidir.

AR-GE için ihtiyaç olan yeterli alt yapı ve parasal kaynakların yanında yeterli sayıda ve kalitede insan kaynağının temin edilmesi gerekmektedir. İnsana yapılacak yatırım bu alandaki başarının temel kaynağı olacaktır.

AR-GE çalışmalarında etkinliğin artırılması için araştırma kurumları, üniversiteler ve kullanıcılar arasında iyi bir iş-birliği geliştirilmelidir. Belli kapasitedeki üniversiteler, araştırma enstitüleri ve özel sektör kuruluşlarının bir protokol kapsamında insan kaynağı ve altyapının ortak kullanımı noktasında örnek bir iş birliği sergilemesi sağlanmalıdır.

Özel sektör kuruluşlarının birleşme şeklinde en azından AR-GE konusundaki güçlerini bir araya getirmesi teşvik edilmelidir.

Sanayi Bakanlığının faydalı buluş ve patentlere verdiği desteğin tescil olan çeşitlere de verilmesi sağlanmalıdır.

➤ **Gen kaynaklarımızın özel sektör tarafından daha verimli kullanılabilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır.**

Özel şirketlerin yeterli genetik kaynağa sahip olmamaları bitki ıslahı ve çeşit geliştirme faaliyetlerini olumsuz şekilde etkilemektedir. Bu sebeple, Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı gen ve tohum bankalarının yönetilmesi ve işletilmesinde özel sektör taleplerinin doğru bir şekilde dile getirilebilmesi açısından özel kesimin rol ve görev almasına imkân tanıyacak bir düzenleme yapılmalıdır. Bu amaçla, Türkiye Bitki Gen Kaynakları Yönetim Kurulu oluşturulmalı ve bu Kurulda sektör yeterli şekilde temsil edilmelidir.

➤ **Kamu araştırma enstitüleri çeşit yerine materyal geliştirmeye yönlendirilmelidir.**

Kamu araştırma enstitüleri özellikle Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun'unun çıkarılmasından sonra çeşit geliştirme faaliyetlerine ağırlık vermişlerdir. Bu bir açıdan olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak ağırlıklı olarak iki konuda olumsuzluğa yol açmıştır;

- Enstitüler, çeşit geliştirme konusunda özel sektöre rakip olmaktadır. Bu durum özel sektörün yakaladığı ivmeyi olumsuz yönde etkilemektedir.

- Kamudaki ıslahçıların gerek kendi arasında ve gerekse özel sektörle arasında iş birliği, materyal ve bilgi paylaşımı olumsuz etkilenmektedir.

Bu nedenle TAGEM enstitüleri ülke için stratejik öneme sahip türler dışında çeşit yerine materyal geliştirmeye yönlendirmelidir.

➤ **Çeşit ıslahı bakımından yeterli olmadığımız türlere özel destek verilmelidir.**

Mısır, ayçiçeği, patates, pamuk ve şeker pancarında kamu ve yerli firmalar tarafından geliştirilen çeşit sayıları bazı türlerde az veya yoktur. Bu çeşitlerin yabancı firma çeşitleri ile rekabet edebilecek verim ve kaliteye sahip oldukları da pek söylenemez. Bunların pazar payları ise %5-10 seviyelerindedir. Bu durum sürdürülebilir bir durum değildir.

Bu türlerde yabancı firma çeşitleri ile rekabet edebilecek yerli çeşitlerin geliştirilmesi şarttır. Bu konuda kamunun organizasyonunda özel ekipler oluşturulmalı, ihtiyaçlar belirlenmeli ve destek mekanizmaları geliştirilmelidir.

➤ **Biyoteknolojide son teknolojilere sahip olunmalıdır.**

Bitki ıslahında kullanılan biyoteknolojik yöntemlerdeki gelişmelerin takip edilerek her türlü senaryoya hazırlıklı olabilmek için tedbirlerin alınması gerekmektedir. Yine kamu organizasyonunda özel ekipler oluşturularak bu alandaki son teknolojilere sahip olunmalıdır.

➤ **TÜBİTAK tohumculuk konusunda ayrı bir program açmalıdır.**

TÜBİTAK tohumculuk konusunda ayrı bir program oluşturmali, tohumculuk projelerine ve yerli sermayeli firmaların AR-GE faaliyetlerine daha fazla destek sağlamalıdır.

➤ **Yerli sermayeli firmalar tarafından geliştirilen çeşitlere ve tohumluklarına daha çok destek verilmelidir.**

Yerli sermayeli şirketler tarafından geliştirilen yeni bitki çeşitlerinin tescili ve üretim izinleri için alınacak ücretler en azından belli bir süre için kaldırılabilir veya yarı yarıya düşürülebilir.

Ülkemizde geliştirilmiş yerli çeşitlerin piyasaya yayılması konusunda devlet destek sağlamalı ve yerli çeşit kullanımı özendirilmelidir.

Yerli sermayeli firmalar tarafından geliştirilen çeşitler için diğer tohumluklara göre daha yüksek bir üretim ve kullanım desteği verilmesi bu firmaların desteklenmesi açısından önemlidir.

Kamu alımlarında birlik üyeliği ve yerli üretim şartı aranmalı, alımlar üreticiden yapılmalıdır.

Kamu araştırma enstitüleri ve üniversiteler tarafından yurt içinde ıslah edilerek tescil edilen çeşitlerin yurt içinde üretilip sertifikalandırılan tohumunu kullanarak ekim/dikim yapan çiftçilere destek ödeneceği gibi Özel Sektör Tarımsal Araştırma Kuruluşları tarafından yurt içinde ıslah edilerek tescil ettirilen çeşitlerin yurt içinde üretilip sertifikalandırılan tohumluklarının kullanarak ekim/dikim yapan çiftçilerde destekleme ödemesinden faydalanmalıdır.

➤ **Girdi fiyatları üzerinden sektöre destek verilmelidir.**

Tarımsal girdi temini, özellikle kimyasal gübre ve ham maddesi, büyük oranda ithalata bağımlıdır ve maliyeti tamamen kontrolümüz dışındadır. Bu sektörlerin dışa bağımlı yapısı nedeniyle, petrol fiyatları ve döviz kuru gibi dışsal ekonomik değişkenlerdeki istikrarsızlıklar anında sektöre yansımaktadır.

Tohumluk tarımın stratejik bir girdisi olmakla birlikte kendisi de bir tarım ürünüdür. Üretim maliyetlerine ek olarak bir de tohumluk üretimi için maliyet söz konusudur.

Bu şartlar altında kârlı bir üretim yapma imkânı son derece sınırlıdır. Daha da önemlisi bu şartlarda yapılan üretimin rekabet gücünden söz etmek imkânsız hale gelmektedir. Bu nedenle tarımsal üretimin, dolayısıyla tohumculuğun desteklenmesi kaçınılmazdır.

Tohumluk üretici belgesi olanlara (birlik üyelerine) mazot, gübre ve zirai mücadele ilaçlarının indirimli verilebilmesini sağlayacak bir sistem oluşturulmalıdır.

➤ **Finansman ve desteklemeler çeşitlendirilmeli, iyileştirilmeli ve öncelikli olarak yerli sermayeli ve kendi öz sermayesi ile yatırım yapan firmalar ile yarım kalmış yatırımlara verilmelidir.**

Çeşit geliştirme çalışmaları için hibe ve uzun vadeli (15-20 yıl) kredi imkânları sağlanmalıdır.

TAGEM ve TÜBİTAK-TEYDEB destekleri çerçevesinde desteklenen bitki ıslahı ve çeşit geliştirme projelerinin süresi 3 yılla sınırlandırılmamalı, bitki ıslahının daha uzun sürelerle ihtiyaç duyduğu gerçeğinden hareketle destekleme daha uzun yıllara yayılmalıdır.

Bu tür desteklerde önceliğin yerli sermayeli ve kendi öz sermayesi ile yatırım yapan firmalara verilmesi yerli tohumculuğumuz açısından önemlidir. Bu yapılırken de yine önceliğin yarım kalmış yatırımlara "rehabilitasyon desteği" olarak verilmesinde fayda vardır. Bu şekilde sektörde yıllardır yatırım yapan ve çalışan firmalar aleyhine haksız rekabet oluşturulmamış ve onların şevki kırılmamış olacaktır.

➤ **Tohumculuk destekleri 5553 sayılı kanunun gereği olarak bitkisel üretim desteklerinden ayrı olarak düzenlenmeli ve uzun yıllara sari olmalıdır.**

5553 sayılı kanununda destekleme usul ve esaslarının Bakanlık tarafından çıkarılacak tebliğ ile düzenleneceği belirtilmesine rağmen bu desteklemelerle ilgili usul ve esaslar Cumhurbaşkanlığının yayımladığı Bitkisel Üretime Destek kararnamesi içinde yer almaktadır.

5553 sayılı Kanunun 5. Maddesinin 4. paragrafında “Tohumculuk sektörü, yurt içinde yatırım yapmak kaydıyla, Avrupa Birliği standartlarında ve uluslararası rekabete uygun bir şekilde gelişmesi amacıyla Bakanlıkça belirlenecek teşvik ve desteklerden yararlandırılır. Destekleme usul ve esasları Bakanlık tarafından çıkarılacak tebliğ ile düzenlenir” denmektedir.

Bu madde dayanak gösterilerek ssertifikalı tohum üretimi bitkisel üretimden ayrı tutulmalı ve tohumculuk destekleri ayrı bir tebliğ ile düzenlenmelidir.

➤ **Sektörün KOSGEB AR-GE desteklerinden daha fazla faydalanması sağlanmalıdır.**

Ayrıca KOSGEB ve TEYDEB gibi bazı kamu kaynaklarından tohumculuk kuruluşlarına sağlanması mümkün olan destek tipleri esas olarak, bitki ıslahı ve çeşit geliştirme faaliyetleriyle örtüşmemektedir. Bu sebeple özel tohumculuk şirketlerinin KOBİ kapsamına alınarak KOSGEB AR-GE desteklerinden yararlanması için gerekli uyarlamalar yapılmalıdır.

➤ **Özel sektörün uygun arazi ihtiyaçları kamu tarafından karşılanmalıdır.**

Özellikle münavebeli ekim sistemine ve izolasyon gereken fidan damızlıkları ve yabancı tozlanan bitki türlerinde tohum üretimine uygun olması nedeniyle tercih edilen TİGEM arazilerinde, yıllık kira ücretinin çok yüksek olması, kira ödendiği halde teminat alınması, sözleşmede yer alan gecikme cezasının yasal faiz oranları ile kıyaslanamayacak derecede yüksek olması nedeniyle TİGEM arazilerini kiralamak cazip olmamaktadır.

Bu konuda başta TİGEM olmak üzere diğer kurum ve kuruluşlarla sektörün ihtiyacına uygun şekilde protokoller yapılabilirdir.

➤ **Tohumculukta ihtiyaç duyulacak girdileri yerelde üretecek yerli sermayeli firmalar desteklenmelidir.**

Tohumculuğa ve bitki ıslahına özgü kaplama maddesi, iklimlendirme, çimlendirme odası vs. gibi girdileri ülkede üreten yerli sermayeli firmalarında ayrıca sektöre verilen destekler kapsamına alınması milli tohumculuk kavramını güçlendirecektir.

➤ **Sertifikalı tohumluk üretimi ve kalitesi artırılmalıdır.**

Sertifikalı tohumluk kullanımında tohumluğun her yıl yenilenmesi esas alınmalıdır. Tohumculuk sektörünün altyapı ve kapasitesi, talebe bağlı olarak, birçok türde yeterli üretim yapabilecek durumdadır. Bu nedenle sertifikalı tohumluk üretimini artırmak için altyapı ve kapasite artırımından ziyade, sertifikalı tohumluk kullanımının artırılması, daha fazla desteklenmesi ve ödemelerin zamanında yapılması önem taşımaktadır.

Sertifikalı tohumluğun üretimi kadar tanıtımı ve çiftçilerin bu konuda bilinçlendirilmeleri ile sertifikalı tohumluk kullanımının özendirilmesi ve bu konuda sektörle birlikte çiftçi eğitimlerinin yapılması önemlidir. Bu hususta, kamu kanalıyla yapılacak çiftçi eğitimi ve yayım çalışmalarında bir nevi kampanya şeklinde bu konuya ağırlık verilmesinin de çok büyük faydalar sağlayacağı düşünülmektedir.

➤ **Tohumluk ihracatı geliştirilmelidir.**

Tohumculuk sektörüne ihracatta her türlü mali kısıtlamalar kaldırılmalı ve ihracat desteği verilebilmesi için mekanizma oluşturulmalıdır.

Resmi yollardan bu iş ve işlemler tamamlanırken, özel sektörde ilgili Bakanlıkların uzman ve veri desteği ile ihracatta potansiyel ülke değerlendirmelerinin ve tohumluk ihtiyaç ve pazar durumlarının güncel olarak üyeler ile paylaşılması amacıyla “**Dış Ticaret Birimi**” gibi bir oluşumu hayata geçirmelidir.

➤ **Türk Cumhuriyetlerine dönük bir program hazırlanmalıdır.**

Tohumculuk sektörünün şu an itibarıyla en kolay ulaşabileceği dış pazar Türk Cumhuriyetleri coğrafyasıdır. Bu coğrafyada tohumculuğun geliştirilmesi ve karşılıklı olarak faydalanılması ilkesi doğrultusunda çalışmak gerekmektedir.

Bu ülkelerde tohumculuk mevzuatının dünya ile uyumlaştırılmasına ihtiyaç vardır. Öncelikle bu çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca bu ülkelerde girdi maliyetlerinin daha ucuz olması ve bazı türlerde ülkemizde izolasyon mesafesine uygun arazi bulma güçlüğü nedeniyle özel sektörün bu ülkelerde tohum üretebilecek alt yapının geliştirilebilmesi gerekmektedir.

Bu amaçla en kısa sürede bir program yapılmalı, karşılıklı ikili anlaşmalar yapılarak daha fazla geç kalınmadan bu ülkelerde faaliyete başlanılmalıdır.

➤ **Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkez Müdürlüğü özerk yapıya kavuşturulmalıdır.**

Çeşit tescili, sertifikasyon ve bitki ıslahçı hakları konularında T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı adına tam yetkilendirilmiş bu müdürlüğün Türk Patent Enstitüsü gibi özerk bir yapıya kavuşturulması faydalı olacaktır.